

OnzeTaal 6

2016

Voetbaltaal in de Vlaamse media

Hoe klinkt Marokkaans-Nederlands?

“From Russia Witlof”
Slogans met ‘Engelse’ woordspelingen

Hier die bal!

Stemtraining voor Belgische voetballers

Beschermvrouwe: H.K.H. Prinses Laurentien der Nederlanden

Raamweg 1a
2596 HL Den Haag
telefoon: 070 - 356 12 20
fax: 070 - 392 49 08
e-mail: info@onzetaal.nl
IBAN: NL61 INGB 0003 1101 00
BIC: INGBNL2A
Voor adreswijzigingen,
aanmeldingen en dergelijke:
administratie@onzetaal.nl

Taaladviesdienst: 0900 - 345 45 85,
ma-vr 9.30-12.30 uur (€ 0,90 per
minuut); e-mail: taaladvies@onzetaal.nl

Onze Taal op internet:
www.onzetaal.nl
(webredacteur: Raymond Noë)
Twitter: @onzetaal
Facebook: www.facebook.nl/onzetaal

Webwinkel Onze Taal:
www.onzetaalwebwinkel.nl

Taalpost en TLPST
Zie www.taalpost.nl en www.tlpst.nl;
redactie: Erik Dams en Marc van
Oostendorp

Woordpost en Woordspot
Zie www.woordpost.nl en
www.woordspot.nl;
redactie: Taaladviesdienst

Het maandblad *Onze Taal* (oplage
29.000) is een uitgave van het Genoot-
schap Onze Taal (opgericht in 1931).
Het genootschap stelt zich ten doel
op een toegankelijke manier informatie
en advies te geven over (de Nederlandse)
taal, te enthousiasmeren voor taal en
een podium te zijn voor discussie over
taalkwesties.
De bijdragen in het tijdschrift weer-
spiegelen niet noodzakelijk de mening
van de redactie.
Voor het overnemen van artikelen is
toestemming van de redactie nodig.

Onze Taal verschijnt tienmaal per jaar,
met een dubbelnummer in februari/
maart en juli/augustus.
Prijns los nummer € 6,-.
Lidmaatschap (inclusief abonnement)
voor Nederland, Suriname, Aruba,
Curaçao en Sint-Maarten € 36,- per jaar;
België € 39,50; andere landen € 52,50
per jaar.
Digitale *Onze Taal* € 36,-; in combinatie
met 'papieren' abonnement € 50,-.
Prijns collectief abonnement: op aanvraag.
Opzegging van het lidmaatschap dient
te geschieden vóór 1 november; het
eindigt dan op 31 december.
Prijns voor CJP-houders € 29,50 per jaar;
opgave voor CJP'ers uitsluitend aan
Stichting CJP, Postbus 3572, 1001 AJ
Amsterdam of via www.cjpddeals.nl.
Voor mensen met een leeshandicap is
Onze Taal ook in elektronische vorm
beschikbaar. Inlichtingen bij Dedicon:
0486 - 486 486. *Onze Taal* wordt in
elektronische vorm voor brailleschrift
beschikbaar gesteld door de CBB.
Inlichtingen: 0341 - 56 54 99.

Redactie
Saskia Aukema
Peter-Arno Coppen
Jaap de Jong
Peter Smulders
Kees van der Zwan

Bureauredactie
Saskia Aukema
Raymond Noë
Eva van Wijk
Kees van der Zwan (eindredactie)

Vaste medewerkers
René Appel, Mariëtte Baarda, Hans
Beelen, Ton den Boon, Aaf Brandt
Corstius, Ann De Craemer, Frank
Dam, Gaston Dorren, Ype Driessen,
Matthias Giesen, Jan Erik Grezel,
Joop van der Horst, Frank Jansen,
Josje van Koppen, Hein de Kort, Jan
Kuitenbrouwer, Sterre Leufkens,
Berthold van Maris, Marten van
der Meulen, Folkert van der Meulen
Bosma, Guus Middag, Marc van
Oostendorp, Riemer Reinsma,
Ewoud Sanders, Nicoline van der Sijs,
Matthijs Sluiter, Erik van der Spek

Directie
Peter Smulders

Administratie
Heleen Bücker
Leonie Flipsen
Dhyana Pagie

Taaladviesdienst
Roos de Bruyn
Rutger Kiezebrink
Jaco de Kraker
Tamara Mewe
Lydeke Roos

Marketing
Paula Vrolijk-de Vries

Bestuur Genootschap Onze Taal
mr. G.C. (Gert) Haverkate, voorzitter
prof. dr. C.J.M. (Carel) Jansen, vice-
voorzitter
dr. E.H.C. (Els) Elffers, secretaris
drs. M.A. (Margot) Scheltema,
penningmeester
lic. M. (Martine) Tanghe
drs. L. (Livia) Versteegen

Ereleden
Wim de Bie en Kees van Kooten

Vormgeving: Manifesta, Rotterdam
(Karin Nas-Verheijen)
Druk: Habo DaCosta, Vianen

ISSN 0165-7828

**Het volgende nummer
van *Onze Taal* verschijnt
op 15 juli 2016.**

Foto: Allard de Witte

“

BIJ LOOSDRECHT

Als dit Ierland was,
zou ik beter kijken.

”

K. Schippers (blz. 23)

4 Erik Dams

Een gouden stem voor een Gouden Schoen

Stemtraining voor Belgische voetballers

6 Erik Dams en Ben van de Pol

“Lukaku ontbond zijn duivels”

Voetbaltaal in Vlaamse media

14 Riemer Reinsma

“From Russia Witlof”

Nederlands-Engelse woordspelingen in slogans

16 Saskia Aukema

“Behoeftte om u slecht te kussen”

Vertalingen op websites voor stockfotografie

20 Mathilde Jansen

“Wollah, je weet toch!”

Hoe klinkt Marokkaans-Nederlands?

Ingmar Heytze in de nieuwe rubriek ‘Dichtplaatsen’

“Dichters hebben een trukendoos, en een sterk verhoogd bewustzijn voor de trukendoos van hun collega’s.”

Bladzijde 25

Blz. 25

En verder

- 11 De taal van personeelsadvertenties
- 22 “Ik wist niet was jij er was”
- 29 *T.h.t. of t.g.t.?*

Rubrieken en series

- 9 Proftaal: Binnen!
- 9 Raarwoord: *pompennikkel*
- 10 Reacties
- 12 Vraag en antwoord: tips, trainingen en test
- 15 Iktionaire: *snob*
- 18 Onderzocht: leren door te luisteren
- 19 Beeldspraak: tafelzilver
- 19 Van Aaf tot z: *even*
- 23 De taal van ... K. Schippers
- 24 Woordsprong: Egyptisch
- 25 **NIEUW** Dichtplaatsen: het sprookjesbewustzijn
- 26 Ype
- 26 Taalpuzzel
- 27 Vertaald door ... Barber van de Pol
- 27 De Craemer: *Torschlusspanik*
- 28 Webwinkel Onze Taal
- 30 Tamtam: actualiteiten en opinie
- 32 Taalergernissen
- 32 Trouwe leden
- 33 Matthias Giesen
- 33 Lezer
- 34 Boeken
- 35 Taaltje!
- 36 Ruggespraak

Een gouden stem voor een Gouden Schoen

Stemtraining voor Belgische voetballers

Voetballers schreeuwen veel op het veld. Als ze dat goed leren doen, spelen ze beter samen. Daarom nam de Belgische voetbalclub AA Gent een stemcoach in de arm – een primeur in de voetbalwereld.

ERIK DAMS

“Schreeuwen is een wezenlijk onderdeel van het voetbalspel”, schreef ex-voetballer en sportcolumnist Jan Mulder vorig jaar in de krant *Het Laatste Nieuws*. “Ik lach dus niet wanneer in 2015 Hein Vanhaezebrouck met Tiffany Veys van het steminstituut Mind The Voice op de proppen komt.”

Hein Vanhaezebrouck is de trainer van het eerste elftal van AA Gent. Zijn team speelt nationaal en Europees de pannen van het dak, hijzelf werd verkozen tot trainer van het jaar, en aanvoerder Sven Kums won de Gouden Schoen, de trofee voor de beste speler in de Belgische voetbalcompetitie. De opmerkelijke prestaties zijn het resultaat van aandacht voor elk detail. Zo stelde Vanhaezebrouck een tijdje geleden vast dat sommige voetballers na een wedstrijd hees waren en keelpijn hadden. Dat bemlemde het lichamelijke herstel van zijn spelers in de dagen na een wedstrijd, vond hij.

Brecht Dejaegere
juicht na een
goal van AA Gent.
Ook dan let hij op
zijn stem.

Zou een ‘roeptraining’ dat euvel kunnen verhel-
pen? Die vraag belandde bij stem- en zangcoach
Tiffany Veys: “Ik kom uit de zangwereld, en bij het
zingen moet je ook je stem intensief gebruiken.
Maar een voetbalt ploeg gezond leren schreeuwen,
dat was nieuw voor mij. Zou het me lukken de
Gouden Schoen een gouden stem te geven?”

Lager ademen

De vraag van AA Gent was niet zo gek. Tiffany Veys:
“De ademhaling van voetballers gaat ‘hoger zitten’
omdat de herhaalde korte inspanningen veel energie
vergen. Na een tijdje gebruiken ze geen buikadem-
haling meer: de schouders en sleutelbeenderen gaan
omhoog en door de voortdurende borstademhaling
zetten ze te veel spanning op de keel. Ik leer ze hun
ademhaling lager te houden.”

Het stemgebruik van voetballers is functioneel;
het is een onderdeel van de tactiek, zegt Veys: “Voet-
ballers roepen woorden naar elkaar om vlot te kun-
nen samenspelen, bijvoorbeeld ‘Voet!’ als je iemand
een bal in de voeten speelt, en ‘Diep!’ als je een pass
in de diepte geeft. Vaak geven ze dan een teken aan
hun medespelers. Ze moeten dus tegelijkertijd roe-
pen, een gebaar maken én tegen de bal trappen.”

Die coördinatie lukt niet bij iedereen even goed.
“Sommige spelers zijn wat introvert en gebruiken in
het veld hun stem bijna nooit. Ze communiceren te
weinig en verliezen zich in het spel. Extraverte spe-
lers kampen niet met dat probleem, maar lopen het
risico zich schor te roepen. Stemproblemen houden
verband met iemands karakter. Introverte mensen
hebben bijna geen stem omdat ze hun keel niet

“De *ie* zit bij veel spelers ver-
keerd doordat ze hun mond
niet genoeg opendoen, bijvoor-
beeld als ze ‘Diep!’ roepen.”

opendoen en hun ademhaling niet van diep genoeg
komt. Bij extraverte mensen is er vaak een overdre-
ven wrijving van de lucht met de stembanden. Dan
kunnen er stembandknobbels ontstaan.”

Stem en lichaam

Toen Tiffany Veys bij AA Gent begon, hield ze eerst
een algemene workshop voor alle spelers samen.
Daarna werkte ze met bepaalde spelers aan hun
persoonlijke stemproblemen. “Aan spelers met een
schorre stem heb ik tips gegeven voor het verzach-
ten van keelpijn. Ik gaf opwarmingsoefeningen die
ze vervolgens voor elke training of wedstrijd kunnen
gebruiken. Bovendien heb ik van elke speler een
stemanalyse gemaakt. Iedereen heeft een indivi-
dueel overzicht gekregen met links naar lesvideo’s.
Het is een echte stemplanning per persoon.”

Veys legt de nadruk op de band tussen stem en
lichaam – de basis van haar ‘Mind The Voice’-metho-
de. “Ik maakte de spelers duidelijk dat er synchro-
niciteit tussen stem en lichaam moet ontstaan.
Natuurlijk hoort eerst het klinkergebruik in orde te
zijn. De *ie* zit bij veel spelers verkeerd doordat ze
hun mond niet genoeg opendoen. Willen ze ‘Diep!’
roepen, dan moeten ze weten dat de *ie*-klank net
onder hun tanden ligt. Doen ze hun mond té ver
open, dan wordt die *ie* van *diep* een *ee*. Ik heb van
elk woord dat ze gebruiken eerst uitgelegd waar het
in de mond zit en dán waar ze lichamelijk de focus
moeten leggen om het goed en helder te laten weer-
klinken.”

Kan een speler niet genoeg spanning zetten op
zijn middenrif – gebruikt hij met andere woorden te
weinig ‘ademsteun’ – dan moet hij meer denken
vanuit zijn voeten op het ogenblik dat hij een klank
maakt: “Ze mogen bij het lopen, trappen en roepen
niet uit balans geraken. Daar hebben we veel oefe-
ningen voor gedaan. Het is net als bij zangers: dank-
zij een goed evenwicht kunnen zij krachtig zingen.
Alleen hebben zij een microfoon in de hand en moe-
ten ze over een podium bewegen.”

Opwarmingsoefeningen

De stemoefeningen voor een wedstrijd zijn kort,
want de spelers hebben dan natuurlijk ook nog an-
dere spieren los te gooien. “Maak een ‘brrr’-geluid
en laat je lippen trillen. Je warmt er je stem mee op.
Slaag je er niet in een liptril oefening te doen, dan
heb je je ademsteun niet onder controle. In mijn
stemcoaching leer ik sommige mensen daarom eerst
zo’n liptril oefening aan.”

Interessant voor in de kleedkamer is de kurkoefe-
ning: “Je stopt een kurk in de lengte in je mond en
tussen je lippen. En je zegt een woord dat verschil-

Tips voor stemgebruik op het veld

Wie zijn stem op en naast het voetbalveld beter wil gebruiken, zou op de
volgende punten moeten letten.

- 1. Sta of loop stabiel.** Het gaat niet alleen om de juiste hoeveelheid spier-
spanning, maar ook om de ‘mentale focus’.
- 2. Geef je stem ‘ademsteun’,** dat wil zeggen: laat je middenrif in dezelfde
positie staan als bij een inademing, maar dan tijdens het spreken, dat een
vorm van uitademen is. Een correcte ademsteun zorgt ervoor dat je ge-
noeg energie opbouwt, zodat je je keel en stem niet belast. Buik en navel
gaan naar binnen. Je denkt je klank vanuit de buik naar de rug. De lucht
wordt krachtig omhooggestuwd en vanaf de stemplooiën omgezet in
klank.
- 3. Laat je stem uit je hoofd naar boven weerklinken.** In plaats van te den-
ken dat klank via de keel gaat, stel je je voor dat je klank resoneert uit je
hoofd richting het plafond, zodat je keel opengaat. Daardoor krijg je meer
helderheid in je klankkleur.
- 4. Projecteer klank doelgericht.** Door medeklinkers goed uit te spreken,
projecteer je je klinkers naar voren, zodat er geen spanning ontstaat in je
keel en je klank beter verstaanbaar is. Je kunt ook je klank projecteren
naar een persoon. Hierdoor wordt je klank krachtiger.

Meer tips voor een beter stemgebruik zijn te vinden op de website van Mind The
Voice: www.mindthevoice.be. Ook op het YouTube-kanaal van Mind The Voice staan
filmpjes met stemoefeningen.

Stemcoach

Tiffany Veys:

“De spelers van AA Gent stonden erg open voor mijn adviezen.”

lende articulatiestanden vraagt, zoals *bedrijfsreorganisatie*. Hou je dat enkele minuten vol, dan zul je merken dat je spieren veel losser zijn. Je articuleert beter. Daardoor komt ook je stem beter opgewarmd het veld op. Spelers hebben vanaf de eerste seconde van de wedstrijd een betere coördinatie en gebruiken hun stem krachtiger en sneller. Dat is belangrijk in een sport waarin je in een fractie van een seconde het verschil kunt maken.”

Voor spelers met ernstige stemproblemen zijn er rustgevende therapieën, zoals de lax-voxmethode: “Ik laat ze door een siliconenbuisje zoemend uitademen in een flesje met water. Lax vox is goed voor

mensen met stemproblemen en keelklachten. De druk boven het strottenhoofd wordt daardoor verhoogd en tegelijkertijd wordt het strottenhoofd verlaagd. De lax-vogetherapie stimuleert daardoor de ademdoorstroming en zorgt ervoor dat de stemplooiën beter sluiten en je een meer ontspannen stemgeluid krijgt.”

Goede sfeer

Als Veys tijdens de training met de spelers werkt, zijn de omstandigheden natuurlijk anders dan bij wedstrijden, want dan zijn ze omringd door een massa mensen. Toch maakt dat voor haar weinig verschil: “Het trainingscentrum van AA Gent ligt naast de autosnelweg, een bron van omgevingslawaai. Bovendien bevinden spelers zich tijdens het voetballen figuurlijk in een cocon. Ze zijn niet bezig met het publiek, wel met elkaar. Dat is net zoals op een podium als je met een groepje zingt. Je richt je naar het publiek, maar er moet in de eerste plaats samenhang tussen de muzikanten zijn.”

Die goede sfeer viel op: “Waarschijnlijk is mijn stemcoaching een primeur in de voetbalwereld, en de spelers van AA Gent stonden er erg voor open. Ik kwam binnen en was meteen deel van het team, ook al torede iedereen boven me uit, zodat ik bijvoorbeeld bij spits Laurent Depoitre op een stoel moest gaan staan om zijn stemhouding aan te passen.”

Trainer Hein Vanhaezebrouck volgde de stemcoaching, maar nam niet actief deel. Dat komt misschien nog, hoopt Tiffany Veys: “Ik heb hem uitgenodigd, want als trainer moet je je spelers energie geven én tactische richtlijnen toeroepen terwijl je niet tussen hen, maar aan de zijlijn staat.” <

“Lukaku ontbond zijn duivels”

Voetbaltaal in Vlaamse media

Nederland ontbreekt deze zomer op het EK voetbal, maar België is erbij. De Vlaamse media zullen de Rode Duivels op de voet volgen. Wat voor taal zal er dan te lezen en te horen zijn?

ERIK DAMS EN BEN VAN DE POL

Het Belgische nationale voetbalelftal is sinds enkele jaren bezig aan een flinke opmars. Vroeger leek iedereen te sterk voor de Rode Duivels, maar tegenwoordig winnen ze hun wedstrijden overtuigend en met flair. Bringen de Vlaamse sportjournalisten met evenveel zwier verslag uit van voetbalwedstrijden? We lazen kranten, bekeken websites, zaten voor de tv – en maakten notities. Het resultaat: een verzameling onvervalst hedendaags voetbal-Vlaams.

Aanvallen!

- De Rode Duivels boksen een mooie aanval in elkaar [‘zetten een mooie aanval op’].
- Ze bulderden regelmatig voor het vijandelijke doel [‘bestormden het doel’].

Romelu Lukaku, spits van het Belgisch elftal, in een oefenwedstrijd tegen Italië, november 2015.

Foto: Nico Vereecken / Photonews / Hollandse Hoogte

- De aanvallers gaven een demonstratie van onmondigheid ['onmacht'] voor doel.
- Pas in het laatste kwartier raakte België wat onder stoom ['begonnen ze beter en energieker te spelen'].
- De aanvallers martelden de buitenspelval ['speelden op het randje van buitenspel'].
- Halfweg de tweede helft ontbond Lukaku zijn duivels ['ging heftig tekeer'].
- Zakten de rood-witten in het derde kwartier iets weg, zij begonnen de tweede speelhelft met roffelende trom.
- Een achterwaartse kopbal van Milićević stak de lont terug aan het vuur.

De defensie

- De achterste man speelde de hele wedstrijd in een zetel ['kreeg het nooit moeilijk'].
- De Brugse defensie staat op flanellen benen en gunt Legear een vrije schietkans.
- Jan Vertonghen en Thomas Vermaelen weken allebei en lieten Mujdža zo veel te makkelijk oprukken tot de hoek van de grote backlijn ['zestienmeterlijn'].
- Zulte Waregem bricoleerde ['zette'] een waterdichte organisatie in elkaar.
- Timmy Simons wil achterin depanneren ['inspringen, uit de nood helpen'].

Voorzetten en schoten

- Hij schilderde de bal mooi op het hoofd van John Terry.
- De spits schoot enkele scherpe pijltjes op doel af.
- Hij borstelde de bal op de voet van De Sutter.

- In de interlands tegen Andorra en Israël demonstreert Rode Duivel Kevin De Bruyne zijn nieuwe vrijetraptetechniek: het vallende blad.
- Buffel schoot een wenkende kans hoog over.

De paal en de lat

- Deze keer viseerde hij de rechterbovenhoek, maar zijn schot likte de dwarsligger.
- Zijn deviatie ['van richting veranderde schot'] scheerde de staak ['paal'].
- Hoeveel keer kun je met één schot het doelkader treffen?
- Rossini kopte aan de tweede staak tegen de deklat op een hoekschop van Bostock.
- Op het kwartier likte een verre knal van Skúlason het doelhout.
- Op het halfuur testte Hinostroza de kwaliteit van de dwarsligger.

Strafschop!

- Hij legde zich languit te rusten in het strafschopgebied.
- Hij liet zich in het strafschopgebied spectaculair van de been lopen.
- Over de eventuele penalty was hij categoriek ['formeel, categorisch']: "Het was er geen."
- Gounongbe speelde ook sterk, jammer dat hij zijn penalty miste, maar hij was pompaf ['doodmoe'].
- Charleroi leek op weg naar de zege, maar de late penalty verbrodde ['verknalde'] het feestje in het Zwarte Land.

De keeper

- In een flits zag ik de Moeskroen-doelman uit zijn kot komen en de goal verkleinen.

- Veselinović jaagt de bal naar de kruising, Ryan pakt uit met een karpersprong en klemt de bal.
- Koen Van Langendonck dook in de voeten van Dieumerici Mbokani, maar kon de bal niet klemmen.
- Ontzettend veel moest hij niet plat gaan of in het zwerk van zijn kooi hangen, maar László Köteles was gewoonweg dik in orde gisteren.

Binnen!

- Diaby nam de gemeten vrijschop in één tijd ['keer'] op de slof en trapte staalhard voorbij Beunardeau.
- Een penalty in twee tijden ['delen'] van Felipe Gedoz besliste over de partij.
- En even later lag de bal in de rechterbenedenhoek van de keeper uit te sterven.
- De buitenspelers zorgden nog voor een stevig nagerecht, met drie doelpunten gekruidd, in de laatste zeven minuten.

“Ref Derycke stond er met zijn neus op, maar gebaarde van kromme haas.”

- De twee late aansluitingstreffers zijn een pleister op een houten been.
- Mag vanavond hopelijk enkele keren 'Binneuh' uw en onze huiskamer in kelen. (commentator Frank Raes)

Geblesseerd

- Zijn neus stond helemaal gezwollen.
- Hij werd wegens een schouderblessure geëvacueerd.
- Zondagavond werd de speler gehospitaliseerd.
- Door een griep epidemie in de groep kwam Racing Genk zwaar onthoofd aan de aftrap op Sclessin [het stadion van Standard Luik].
- Voor sommige plaatsen heb ik vier titularissen ['kandidaten']. (trainer Georges Leekens)
- Hij ruimde baan ['maakte plaats'] voor het heroptreden van George Kulcsar.
- De veer bij Club Brugge is gebroken: overvolle lappenmand!

De scheidsrechter

- Heel Kortrijk dacht onterecht aan buitenspel maar scheidsrechter Boucaut valideerde het doelpunt van de Genkse spits.
- Ref ['scheidsrechter'] Derycke stond er met zijn neus op, maar gebaarde van kromme haas ['deed alsof hij het niet zag'].
- Ref kwam trainer Beerschot Wilrijk de levieten lezen: “Dit laat ik nooit meer toe!”
- De ref ging niet op de werkelijkheid in.
- De scheidsrechter hoeft zich geen begoochelingen ['illusies'] meer te maken over de rest van zijn Europese seizoen.

De uitslag

- Romelu Lukaku kon milderer ['de stand een milder aanzien geven'] tot 2-1.

- In een beladen sfeer trok uiteindelijk Essevee het laken naar zich toe: 3-4.
- Lokeren plaatste de toren op de kerk: 0-1.

Winnen en verliezen

- KRC Genk moet nipt de duimen leggen ['het onderspit delven'] tegen KV Oostende.
- AA Gent heeft Anderlecht op de slotspeeldag van de reguliere competitie een ferme peer gestoofd.
- Anderlecht klopt Zulte Waregem op een draffe.
- Cercle Brugge haalde toen de bovenhand ['won'] en kon zich zo handhaven in de Jupiler League.
- Zulte Waregem sleept cruciale zege uit de brand.
- Achteraf bekeken is een brilscore ['o-o-gelijkspel'] de enige juiste uitslag.

Waar staan we?

- Het gaat drummen ['dringen'] worden voor een felbegeerd stekje in tweede klasse.
- De Kanaries [bijnaam van STVV] leken in het seizoenbegin ongenaakbaar en liepen week na week uit in het klassement, maar de laatste weken verloren ze veel van hun pluimen.
- Maar bij STVV mag iedereen beide handjes kussen, als we dan nog in eerste klasse staan.
- Play-off II is voorlopig een mager beestje ['niet bijzonder goed'] voor Gent.
- Nooit mosselen roepen voor ze aan wal zijn, maar met negen punten voorsprong op de dichtste achtervolger staat de club er heel goed voor.

De trainer

- Preud'homme verliest de pedalen ['kon zich niet meer beheersen'] na gezangen van Anderlechtfans.
- Coach John van den Brom ging nochtans met de grove borstel door zijn basiself ['ontzag niemand'].
- Het zit er bovenarms op tussen Marc Wilmots en de top van de Belgische voetbalbond ['er is een flinke ruzie'].
- Trainer Yves Vanderhaeghe maakte van Kortrijk een combattieve ['strijdvaardige'] ploeg.
- Onbekend was hij, ex-voetballer van het zevende knoopsgat ['weinig getalenteerd'], toen hij eerst assistent/vertaler werd bij Sporting Lissabon.

En dan nog dit

- De thuisploeg domineerde en Anderlecht wist geen blijf ['raad'] met de bal.
- Oostende weerde zich vandaag als een duivel in een wijwatervat ['speelde heftig'] en ontpopte zich daardoor voor de tweede keer dit seizoen tot kwelduivel van Standard.
- Toen Jürgen Klopp het enige tijd geleden overnam van Brendan Rodgers, leek het broodje van Benteke gebakken ['leek zijn toekomst verzekerd'].
- AA Gent waant zich precies in de solden ['uitverkoop'], zo groot is de koopwoede.
- Boli Bolingoli kraselde ['speelde vreselijk slecht'] tegen Standard en werd ook nog eens met een tweede gele kaart van het veld gestuurd.
- De Duivels van de toekomst steken hun neus aan het venster. <

Pompernikkel

Er is vaak kritiek op het taalonderwijs. Maar vroeger was niet alles beter. In zijn roman *Der grüne Heinrich* (1854-1855) beschrijft Gottfried Keller hoe zijn hoofdpersoon Heinrich, als hij zes jaar oud is, voor het eerst naar school gaat. Het verhaal speelt zich af in Zürich, rond 1823. Heinrich belandt “in een grote, zwaar-moedige zaal” (vertaling Peter Kaaij), waar hij met nog een paar kinderen bij een schoolbord moet gaan staan. Daarop zijn letters geschreven, reusachtig groot. De kinderen mogen de lettervormen een naam geven. Als Heinrich aan de beurt is en de onderwijzer de *p* aanwijst, valt hem een mooi woord in dat hij al weleens gehoord heeft – zonder te weten wat het is. “Dat is de pompernikkel!”, roept hij vrolijk. Maar dat had hij beter niet kunnen doen. De meester valt stil en kijkt hem woedend aan “en hij greep me bij de lurven en schudde me aan mijn haar een minuut lang zó woest heen en weer dat horen en zien me verging.”

Wat is er aan de hand? Heinrich weet het niet en krijgt het ook niet te horen. Ik wist het ook niet. Ik had het woord *pompernikkel* weleens gehoord, maar wat was het ook alweer? Een vergeten groente? Een nikkelen brandspuit? Een uitheemse munt? Een pompernikkel is een “Westfaals zwart roggebrood”, zegt Van Dale. En er kan soms ook wel, maar “niet algemeen”, een “achterste” mee worden aangeduid, of een “lichaam”, of een “kop”.

In de Duitse tekst staat “Pumpenickel”. Ook in het Duits is de eerste betekenis donker roggebrood, maar daar speelt nog wel iets anders mee. *Nickel* is een verkorting van de eigennaam Nikolaus, en *pumpe(r)n* is een ander woord voor ‘winden laten’. Pumpenickel was onder soldaten een spotnaam voor een niet al te fris ruikende collega – een ‘stinkhannes’, een ‘ruftkees’, een ‘veestvarken’, zoiets. De naam zou vervolgens overgegaan zijn op het Westfaalse roggebrood. Van het eten daarvan werd en word je nogal winderig.

Daar wist onze Heinrich allemaal niets van toen hij op zijn eerste schooldag een woord mocht roepen. En hij weet het nog steeds niet. Maar het woord zelf is hij daarna nooit meer vergeten – dat is dan toch een van de knappe resultaten van deze vorm van taalonderwijs.

GUUS MIDDAG

Foto: 123RF

Westfaals, zwart roggebrood.

Binnen!

In de meeste talen van de wereld wordt een doelpunt in het voetbalcommentaar beschreven met het woord voor ‘doelpunt’: ‘Goal!’, ‘Gol!’, ‘Doelpunt!’, ‘But!’, ‘Tor!’ Maar de verslaggever kan er ook voor kiezen om meteen de gewijzigde stand te noemen (‘Eén-nul!’). Of hij kan melden dat de bal zich in het doel bevindt. Nederlandse verslaggevers zul je dan vaak horen zeggen: ‘Hij zit!’

Dat is gek. *Hij* duidt meestal mannelijke personen aan, en *zitten* een lichaamshouding, maar ‘Hij zit!’ slaat niet op spelers (of de doelman) die erbij zijn gaan zitten, maar op de bal. *Zitten* is een van de vijf werkwoorden van lichaamshouding die je in een ‘verarmde’ betekenis kunt gebruiken. *Liggen* verwijst naar een horizontale uitgestrektheid (‘Het stof ligt op de kast’), *staan* naar een verticale uitgestrektheid in opwaartse richting (‘Het water staat me tot aan de lippen’), *hangen* naar een verticale uitgestrektheid in neerwaartse richting (‘Er hangt hier een rare sfeer’), en *lopen* naar beweging (‘Het water loopt uit de kraan’). *Zitten* is het meest neutrale werkwoord. Dat zit zo: het wordt gebruikt bij ingeslotenheid – ‘De suiker zit in het pak’; ‘Opa zit in zijn stoel.’

In plaats van werkwoorden gebruik je voor ruimtelijke betekenis meestal voorzetsels, maar die gaan dan altijd over een relatie tot iets anders. *Op* is ‘aan de bovenzijde tegen iets anders’, *aan* is ‘aan een andere zijde bevestigd tegen iets anders’, en *in* is ‘door iets omsloten’, net als *zitten* (de Engelse commentator zegt ‘It’s in!’). Echter, waar *zitten* slaat op de manier waarop iets zich in een ruimte bevindt, gaat *in* over de positie ten opzichte van iets anders.

Er is nog een voorzetsel dat met ingeslotenheid te maken heeft, en dat is *binnen*. Dat verschilt op een subtiele manier van *in*. Je zegt niet zo gauw ‘Hij is binnen het huis’, of ‘De suiker zit binnen het pak’, maar wel ‘Dat is binnen de lijnen’, of ‘binnen de muren’, of ‘binnen de familie’. Daaraan kun je zien dat *binnen* te maken heeft met vastgestelde grenzen. Met werkwoorden krijgt het ook iets van beweging: *binnenwandelen*, *binnenschieten*. Vandaar dat Belgische commentatoren bij een doelpunt ‘Binnen!’ roepen.

Het doelpunt heeft dus verschillende fasen waar je als commentator op kunt inzoomen: de bal passeert de grenzen van het doel (‘Binnen!’), bevindt zich in het doel (‘Hij zit!’ of ‘Hij zit erin!’), dit telt als een punt (‘Doelpunt!’) en het verandert de stand (‘Eén-nul!’). Zo beschouwd zijn de Belgen er het eerst bij.

DE TAALPROF

Reacties naar:
redactie@onzetaal.nl, of
Redactie *Onze Taal*, Raamweg 1a,
2596 HL Den Haag.
Formuleer uw reactie kort en
bondig, bij voorkeur in niet meer
dan 250 woorden.

Bril

J. CREZEE - AMSTERDAM

Hans Beelen en Nicoline van der Sijs schrijven in de aprilaflevering van hun rubriek 'Woordsprong' over de herkomst van het woord *bril*. Ze vermelden daarbij ook dat het Zweedse woord voor 'bril' *glasogon* luidt, oftewel 'glazen ogen'. Dat deed me denken aan het volgende voorval. In de jaren vijftig van de vorige eeuw reed een brildragende bestuurder van een jeep in het oosten des lands een drooglijn kapot. De verbolgen eigenares sprak de man daarop aan met "ie glasoge". Dus misschien is die benaming niet beperkt tot Zweden?

Foto: 123RF

Horen, zien en zwijgen, boven een pub in Sydney.

Horen, zien en zwijgen

L. VAN KAMPEN - HURDEGARYP

De rubriek 'Gaten in de taal' in het aprilnummer van *Onze Taal* gaat over ontbrekende emoji's. In het kader linksonder staat een emoji die een aapje met de handen voor de

ogen voorstelt, en die het "horen-zien-zwijgen-aapje" wordt genoemd. Het aapje is het tweede van de drie aapjes met die naam; het eerste heeft de handen tegen de oren, de derde voor de mond.

De benaming *horen, zien en zwijgen* voor de aapjes is erg bekend, maar deugt volgens mij niet: het eerste hóórt juist

niet en het tweede aapje zíét juist niet. Alleen het derde zwijgt, in overeenkomst met de benaming. Als jongen heb ik eens geleerd dat de betekenis ook net iets anders is: 'Zie geen kwaad, hoor geen kwaad, spreek geen kwaad.'

Van hier tot Tokio [1]

ROBERT DE ROOS - HAREN

Vanwaar die sterke voorkeur voor Tokio in overdrijvingen als *een kater van hier tot Tokio*, zo vraagt Riemer Reinsma zich af in de aprilaflevering van zijn rubriek 'Namen op de kaart'. Waarom wordt er niet gekozen voor Melbourne (Australië) of Christchurch (Nieuw-Zeeland), plaatsen die nog veel verder van ons vandaan liggen dan Tokio? Reinsma vermoedt dat de naamsbekendheid van Tokio hier een rol speelt, alsook het feit dat er tussen de Japanse cultuur en de onze een groter gat gaapt dan tussen de zeden en gewoonten hier en 'down-under'. Ik denk dat de verklaring dicht bij huis ligt: *van hier tot Tokio* bekt gewoon lekker, door de alliteratie (*tot* en *to*) en het binnenrijm in *Tokio* (*to* en *o*).

Van hier tot Tokio [2]

J. CREZEE - AMSTERDAM

In de rubriek 'Namen op de kaart' in het aprilnummer schrijft Riemer Reinsma over de uitdrukking *van hier tot Tokio*. Het stuk riep een herinnering bij me op aan een mopperende klant in een middelgroot postkantoor, die eind jaren veertig van de vorige eeuw zei: "Meneer, ik hoop dat u een staart krijgt van hier tot Cairo en jeuk aan het puntje."

Duits

REIN KORTHOFF - DOCENT DUITSE TAAL- EN LETTERKUNDE, ANNA PAULOWNA

Af Brandt Corstius komt in haar column in het aprilnummer tot de slotsom dat het Duits moeilijker is dan het Nederlands. Die conclusie bevremdt mij. Zoals ik het zie, is het probleem voor Nederlandse leerlingen die op school Duits moeten leren vooral gelegen in het feit dat er in het basis- en voortgezet onderwijs zo stiefmoederlijk met hun moedertaal wordt omgegaan, veelal door onderwijzers en leraren die het Nederlands zelf in onvoldoende mate machtig zijn. Daardoor is een hele generatie 'hun hebben en groter als jouw'-leerlingen ontstaan, die ik eerst de beginselen van de zinsontleding in het Nederlands moet bijbrengen voordat ik hen met Duitse naamvallen kan confronteren. Mevrouw Brandt Corstius noemt het vak Duits de "oplichter van de middelbare school", maar de ware oplichters zijn te vinden bij hen die het vak Nederlands doceren. Wanneer hun onderwijs wordt vergeleken met dat in het vak Duits, vallen zij veelal door de mand. <

(advertentie)

UW VAKKENNIS VERBREDEN OF VERDIEPEN?

Wilt u een nog betere leraar worden? Overweegt u zich verder te specialiseren of juist uw (vak)kennis te verbreden?

De HU heeft een groot aanbod deeltijd bacheloropleidingen en masters. Ook voor cursussen en modules kunt u bij ons terecht. Bijvoorbeeld op het gebied van taal of meertaligheid, passend onderwijs of leidinggeven in het onderwijs.

Is de cursus docent Nederlands als tweede taal of de master Nederlands, Engels, Duits of Frans iets voor u? Ontdek het op dinsdag 7 juni op onze Open Avond voor werkende professionals.

Kijk ook op www.hu.nl/openavond

MAAK WERK VAN UW CARRIÈRE

HU HOGESCHOOL
UTRECHT

‘Verbindend’ en ‘inspirerend’

De taal van personeelsadvertenties

Er worden tegenwoordig andere eisen aan sollicitanten gesteld. Dat zorgt ook voor andere taal.

RENÉ APPEL

Voorheen stonden in een personeelsadvertentie over het algemeen de opleidingseisen vermeld, de gewenste ervaring van de sollicitant en de te vervullen taken. Zeker sinds sollicitatieprocedures in handen zijn van bedrijven voor werving en selectie (zelf noemen ze zich vaak ‘recruitment agency’) verschijnen er naar mijn indruk in advertenties steeds meer termen die betrekking hebben op de gewenste persoonlijkheid van de sollicitant. Dat is vooral het geval in advertenties voor functies in het onderwijs, de zorg- en welzijnsector en de overheid – niet voor niets vaak ‘de zachte sector’ genoemd. Voor het weergeven van die gewenste persoonlijke kwalificaties worden vaak losse woorden gebruikt. Zo zocht enige tijd geleden een Stichting Openbaar Primair Onderwijs “een in-

spirerende bestuurder: Boegbeeld – Verbinder – Strateeg”. Andere eisen staan dan niet vermeld, hoewel die wel vaak te vinden zijn op de website waarnaar wordt verwezen.

Vooraf *verbinder* en *verbindend* blijken populaire woorden te zijn in personeelsadvertenties. Zo wordt in de ene advertentie gevraagd om een “verbindende rector/bestuurder die openheid combineert met koersvastheid”, in de andere om een “toegankelijke en verbindende directeur”, en in weer een volgende om een “verbindende, vernieuwende, inspirerende en helder communicerende rector”.

Passie

Het lijkt dus steeds meer te gaan om de persoonlijkheid van een sollicitant dan om zijn of haar diploma’s of werkervaring, meer om wie je bent dan om wat je kunt. Het blijkt ook uit een woord als *inspirerend*, dat veel wordt gebruikt om de gevraagde persoonlijkheid mee te omschrijven – net als *bevlogen*, *gedreven*, *enthousiast* en *ondernemend*. De ene keer moeten mensen een “boegbeeld” zijn, de andere keer een “ambassadeur” en af en toe zelfs een “visionair”. Soms wordt van sollicitanten verwacht dat ze “initiatiefrijk”, “innovatief” of “innoverend” zijn. De nieuwe functionaris moet uiteraard ook iets gedaan kunnen krijgen, dus hij of zij moet in veel gevallen “daadkrachtig”, “doortastend”, “koersvast” en “resultaatgericht” zijn.

Natuurlijk vraagt men vaak een schaap met vijf poten, of op z’n minst karaktereigenschappen die tegenstrijdig lijken, zoals: “charismatisch en innemend, maar ook zakelijk en doortastend”. In vacatureteksten voor het onderwijs dienen kandidaten in veel gevallen “een passie voor onderwijs” te hebben of “een passie voor kinderen”.

Zo’n woord als *passie* is typerend voor het jargon in personeelsadvertenties en het past prima in het huidige tijdsgewricht. Albert Heijn verkoopt zelfs brood dat gebakken is “met passie”. Emotie is belangrijk. Laatst schreef Tom-Jan Meeus in *NRC Handelsblad* dat het in de politiek steeds minder gaat om de feiten, maar vooral om de reactie op de feiten. En die is in veel gevallen subjectief en dus emotioneel gekleurd. Elk boek dat mensen lezen of elke tentoonstelling die mensen bezoeken, moet “een beleving” zijn. Een laatste voorbeeld: de Comenius Leergangen bieden in samenwerking met de Rijksuniversiteit Groningen en de KU Leuven een leergang ‘Wijsheid in Leiderschap’ aan, waarvan een van de doelen is: “Vertrouwen op de innerlijke stem en verbinding maken met de omgeving”.

Omgevings sensitief

Terug naar de vacatureteksten. Soms geven werving-en-selectiebureaus de voorkeur aan wel heel bijzondere karaktereigenschappen. Zo wordt in advertenties van JS Consultancy (voor banen bij de overheid) nogal eens van mensen geëist dat ze “omgevings sensitief” zijn. Waarom dat de ene keer wel en de andere keer niet wordt gevraagd, is overigens onduidelijk. Een en dezelfde advertentie van JS Consultancy bevat twee teksten: een voor een “strategisch financieel adviseur” en een voor een “stedelijk beheerder wegen en straatmeubilair”. De eerste dient inderdaad “omgevings sensitief” te zijn (maar ook “flexibel”, “oplossingsgericht” en nog veel meer), maar de tweede hoeft – opmerkelijk voor iemand die wegen en straatmeubilair moet beheren – kennelijk niet gevoelig te zijn voor zijn of haar omgeving. Hij of zij moet dan weer wél een “regievoerder met helicopterview” zijn, die bovendien “denkt in mogelijkheden en kansen”, “gericht is op samenwerking”, “communicatief vaardig” is en – daar heb je hem weer – “verbindend”. <

Illustratie: Hein de Kort

Vraag en antwoord

SPREEKWOORDELIJK

Illustratie: Matthijs Sluiter

De druiven zijn zuur

? Op een voetbalwebsite stond enkele maanden geleden de kop “Druiven zijn zuur voor Willem II”, boven een bericht over matchfixing bij die voetbalclub.

Waar komt dat spreekwoord vandaan, en wat wordt ermee bedoeld?

I Het spreekwoord ‘De druiven zijn zuur’ gaat terug op een fabel van Aesopus, een Griekse dichter die waarschijnlijk ongeveer van 560 tot 620 voor Christus leefde. Er worden enkele honderden fabels aan hem toegeschreven: moralistische vertellingen met dieren in de hoofdrol, die zich vaak als mensen gedragen.

Een van de fabels van Aesopus is ‘De vos en de druiven’. Hierin gaat het over een hongerige vos, die een wijngaard binnensluip en daar grote trossen mooie, rijpe druiven ziet hangen. Hij wil ze heel graag opeten, maar helaas: de druiven hangen te hoog, en wat hij ook probeert, hij kan er niet bij. Om zijn teleurstelling te verbergen, roept hij uit: ‘Het zijn nog groene!’ – met andere woorden: ‘Ze zijn toch nog niet rijp, ik had ze toch niet gehoeven.’ Het woord *groen* is in het spreekwoord vervangen door *zuur*. De moraal van de fabel is: het is gemakkelijk om neer te kijken op iets wat je toch niet kunt krijgen.

Het spreekwoord wil oorspronkelijk dus zeggen dat iets je zogenaamd onverschillig laat – oftewel: je doet alsof je het toch niet wilde hebben of alsof het je toch niet interesseert – terwijl de realiteit is dat je het niet te pakken kunt krijgen. In die betekenis wordt het echter niet veel meer gebruikt. ‘De druiven zijn zuur’ komt tegenwoordig vooral voor in de betekenis ‘Het is een grote teleurstelling’ of ‘Dit heeft negatieve gevolgen.’ Als iemand bijvoorbeeld naar aanleiding van een verloren voetbalwedstrijd ‘De druiven zijn zuur’ zegt, bedoelt hij daarmee dat dit een grote teleurstelling is voor de partij die verloren heeft, of dat die nederlaag hard is aangekomen.

In het aangehaalde bericht op de voetbalwebsite is bedoeld dat Willem II veel schade heeft geleden; ‘De druiven zijn zuur’ betekent dus vooral dat de club met een flink probleem kampt.

Medewerker(s)-tevredenheid(s)onderzoek

? Hoeveel s’en horen er te staan in *medewerker(s)-tevredenheid(s)onderzoek*?

I Er komen bij voorkeur twee s’en in dit woord: *medewerkerstevredenheidsonderzoek*.

De tussen-s is in principe een vrije kwestie: de letter wordt geschreven als hij wordt uitgesproken. Zo is het ook in de officiële spellingregels beschreven. We schrijven bijvoorbeeld *gangkast* omdat niemand in dit woord een s uitspreekt, en *apothekerskast* omdat hier wél een s wordt uitgesproken. Er zijn overigens ook veel woorden waarin de een wel een s zegt en de ander niet; woordenboeken en spellinglijsten nemen daar dan ook honderden voorbeelden van op, zoals *vervoerkosten/vervoerskosten* en *kortingkaart/kortingskaart*.

Er zijn wel bepaalde patronen te herkennen. Zo wordt er vrijwel standaard een tussen-s gebruikt na een persoonsaanduiding die op -er eindigt: *leiderstrui, arbeiderswoning, scheidsrechtersfluitje*, enz. Ook na de achtervoegsels -heid, -teit en -ing komt meestal een tussen-s: *veiligheidsbeleid, faculteitsraad, ervaringskennis*, enz.

In *medewerkerstevredenheidsonderzoek* zijn die twee patronen allebei te zien; beide s’en zijn daarom op hun plaats. Het gebeurt wel vaker dat er twee tussen-s’en in één woord voorkomen; dat is bijvoorbeeld ook het geval in *faculteitsraadsleden* en *rijksoverheidsgeld*.

Of (er) sprake is ...

? Wat is juist: ‘Het is de vraag of er sprake is van opzet’ of ‘Het is de vraag of sprake is van opzet’?

I Het is allebei juist, maar het is aan te bevelen om de zin met er te formuleren: ‘Het is de vraag of er sprake is van op-

zet.’ Daardoor klinkt de zin het natuurlijkst.

Er zijn veel zinnen die zowel met als zonder er juist zijn. Dat doet zich onder meer voor in zinnen waarin het onderwerp het onbepaald lidwoord *een* bevat of geen lidwoord heeft (en veelal verderop in de zin staat), of als het onderwerp bijvoorbeeld een onbepaald voornaamwoord is, zoals *niets*. Enkele voorbeelden:

- Gisteren is (er) een vergadering gehouden.
- In het hele land worden (er) buien verwacht.
- Niets is (er) leuker dan op vakantie gaan.

Veel mensen hebben geleerd dat als er weg kán blijven, het ook weg moet blijven. Zo’n regel is echter niet hard te maken: grammaticaal zijn beide varianten juist.

Het woord er wordt vaak gebruikt om de zin wat soepeler te laten lopen. Het weglaten van er kan zelfs een onnatuurlijk klinkende zin tot gevolg hebben, zoals in het geval van zinnen met *sprake zijn van*: ‘Het is de vraag of sprake is van opzet’ zal voor veel mensen nogal stijf aandoen.

Rechte(r)lijke macht

? Wat is juist: *de rechterlijke macht* of *de rechterlijke macht*?

I In dit geval is *rechterlijke* juist: *de rechterlijke macht*.

De woorden *rechtelijk* en *rechterlijk* bestaan beide, maar verschillen in betekenis. *Rechtelijk* is het bijvoeglijk naamwoord bij *recht* en betekent ‘volgens het recht, wettig’ of ‘het recht betreffend, juridisch’. Het komt met name voor in constructies als *iets rechtelijk bezitten* en *geschillen van rechtelijke aard*. *Rechterlijk* is afgeleid van *rechter* en heeft betrekking op een rechter of het rechtswezen. Dit woord

Foto: 123RF

Vrouw Justitia: symbool van de rechte(r)lijke macht.

komt vaker voor dan *rechtelijk*, onder meer in *de rechterlijke waardigheid*, *een rechterlijk vonnis* en *de rechterlijke organisatie*.

Er zijn wel veel woorden die op *rechtelijk* eindigen, zoals *auteursrechtelijk*, *bestuursrechtelijk*, *privaatrechtelijk* en *strafrechtelijk*. Deze woorden hebben betrekking op de genoemde vorm van recht (auteursrecht, bestuursrecht, enz.); met het woord *rechter* hebben ze niets te maken. Ook in *gerechtelijk* – bekend van onder meer *een gerechtelijk onderzoek* en *een gerechtelijke dwaling* – staat geen *r* voor *-lijk*; dit woord hoort namelijk bij *gerecht* (in de betekenis ‘rechtsprekend lichaam’).

KORTE TAALTIPS

Snel/hard ‘U rijdt te snel’ en ‘U rijdt te hard’ zijn beide juist. ‘Te snel’ klinkt voor veel mensen net iets officiëler. >> www.onzetaal.nl/snelhard

12(-) tot 16-jarigen Er horen twee streepjes in *12- tot 16-jarigen*, de samengetrokken versie van de woordgroep *12-jarigen tot 16-jarigen*. >> www.onzetaal.nl/12tot16

Meld(t) u (zich) aan In ‘Meld u aan’ hoort geen *t*, in ‘Meldt u zich aan’ wel. Vergelijk ‘Schrijf u in’ versus ‘Schrijft u zich in’. >> www.onzetaal.nl/melduaan

Linker()schoen

? Schrijf je combinaties zoals *linker + schoen* en *rechter + voet* aan elkaar of los?

Daar zijn geen officiële regels voor, maar in de praktijk werkt het als volgt.

Linker en *rechter* worden aan het volgende woord vast geschreven als het links-zijn of rechts-zijn een vaste eigenschap is. Dat is onder meer het geval bij lichaamsdelen en kledingstukken: *linkerarm*, *rechtervoet*, *linkerschoen*, enz., maar er zijn meer voorbeelden waarbij dit het geval is, zoals *linkerspits* en *rechtermuisknop*. In deze woorden is ‘rechts’ of ‘links’ een vaste eigenschap: hoe je het ook wendt of keert, je linkerarm blijft altijd je linkerarm en je rechtervoet altijd je rechtervoet, en de rechtermuisknop heet ook zo als de muis vanuit een andere positie wordt bekeken.

Als iets zich eerder ‘toevaltig’ links of rechts bevindt op het moment van spreken, ligt los schrijven meer voor de hand: *dat linker boek daar*, *die rechter computer*, *het rechter stukje taart*.

Dat verschil is te verklaren doordat *rechter* en *linker* van oorsprong bijvoeglijke naamwoorden zijn; die worden normaal gesproken los geschreven van het bijbehorende zelfstandig naamwoord. Maar in de

praktijk worden veelvoorkomende woordcombinaties na verloop van tijd aaneengeschreven als ze een specifieke betekenis hebben ontwikkeld en door veel taalgebruikers als een eenheid worden aangevoeld; bekende voorbeelden daarvan zijn *hogeschool*, *jongelui*, *kleinkind* en *witlof*. Dit principe geldt ook voor vaste combinaties met *linker* en *rechter*.

123RF

TAALTRAININGEN

Er staan op dit moment taaltrainingen gepland op donderdag 9 juni in Deventer, donderdag 30 juni in Beverwijk, dinsdag 5 juli in Amsterdam en dinsdag 12 juli in Amsterdam.

Leden van Onze Taal kunnen met korting deelnemen. Meer informatie vindt u op www.onzetaal.nl/taaltrainingen en op www.onzetaalwebwinkel.nl/taaltrainingen.

MEER TAALADVIES?

Direct antwoord op een taalvraag? De Taaladviesdienst is elke werkdag van 9.30 tot 12.30 uur bereikbaar op 0900 - 345 45 85 (zie ook het colofon). Op onze website worden bovendien ruim tweeduizend taalkwesties behandeld: www.onzetaal.nl/taaladvies.

Voor spellingkwesties kunt u ook terecht op onze spellingwebsite: www.spellingsite.nu. Daar is de schrijfwijze van vele tienduizenden woorden en namen te vinden, met bij elk woord uitleg over het hoe en waarom van die spelling.

Test

A. Test uw spellingkennis

- a. kryptogram
b. cryptogram
c. crypthogram
- a. galloperen
b. galloppen
c. galopperen
- a. g.g.z.-instelling
b. ggz-instelling
c. GGZ-instelling

B. Vergroot uw woordenschat

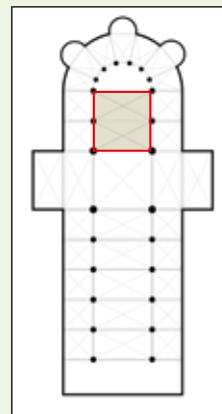
- boezeroen*
a. blaasinstrument
b. onderkleding
c. dwarsbalk
- fibrilleren*
a. schitteren
b. tot stilstand komen
c. trillen
- lobbig*
a. bol
b. traag
c. wijd

C. Zoek de fouten

- Het meredeel van het squadron ging er vanuit dat de exercitie met de gewenste accuratesse ten uitvoer was gebracht.
- De Tweede Kamerleden bestreedde deze visie en beklemtuonden dat de tactische planning van de paratroopers in de helikopters weldegelijk te wensen over lieten.

D. Extra

Hoe heet het gearceerde deel van deze kerk: koor, middenschip, zijbeuk of transept?

Wikimedia

De antwoorden vindt u op bladzijde 32 van dit nummer.

Slogans als “the best worst of the world” bevatten louter Engels, maar toch kunnen alleen Nederlanders ze echt helemaal begrijpen. Een kleine inventarisatie van een ontroerend genre.

RIEMER REINSMA

“From Russia Witlof”

Nederlands-Engelse woordspelingen in slogans en bedrijfsnamen

De Engelstalige wereld heeft het lekker makkelijk. Britten, Amerikanen en Australiërs hoeven in principe geen vreemde taal te kennen om met de rest van de wereld te communiceren: het zijn de anderen die Engels moeten leren. Voor ons, niet-Engelstaligen, is dat iets om stinkend jaloers op te zijn.

Maar er valt ook iets troostrijks te melden, iets waarvan weinigen zich bewust zijn: we beschikken over slogans en namen waarin Engelse woorden voorkomen – maar waarvan de anglofoon totaal niets begrijpt.

Tok

Misschien wel het bekendste voorbeeld van een Engelse naam met een Nederlandse knipoog is “Inktspotprijs”, de prijs voor de tekenaars van de beste politieke cartoon. Zelfs de meest taalgevoelige anglofoon die dit woord hoort, zal niet verder komen dan zijn verbazing over de gedachte dat de prijswinnaar blijkbaar beloond wordt voor het produceren van inktvlekken. De aardigheid zit

er natuurlijk in dat *spot* hier niet alleen in de Engelse betekenis (‘vlek’) gebruikt wordt, maar ook in de Nederlandse: een cartoon is een spotprent.

Of neem de slogan “Tok of the Town”, die bij Engelstaligen kan rekenen op een glazige blik. Hoe moeten zij ook weten dat het een reclamezin is van het restaurant Juffrouw Tok, dat gespecialiseerd is in kipgerechten? Van het woord *tok* zullen ze, als het een beetje meezit, nog wel snappen dat het de fonetische spelling is voor *talk* zoals dat in Nederlandse mond klinkt, en dat geldt zeker voor Amerikanen, die zelf nogal van onorthodoxe spellingen houden, denk aan de spoorwegmaatschappij Amtrak (‘American Track’). Maar dat *tok* naar pluimvee verwijst, zal in het duister blijven. Engelse kippen zeggen immers niet ‘tok’ maar ‘cluck’.

Mieten

“Tok of the Town” lijkt als taalgrapje een beetje op de kreet die was aangebracht op een laadbak met witlof. Daarop stond vermeld: “From Russia Witlof”, en

de witlofstronken waren duidelijk te zien (tenzij de handelaar ‘los’ was, natuurlijk). Onder de slogan stond, met kleine lettertjes, “Herkomst: Rusland”. En een bakkerij voert de ontroerende reclamezin “Hé, cake je naar mijn gebak?”

Het zijn niet alleen Nederlanders en Vlamingen die zulke ‘gemengde’ woordspelingen fabriceren. Op een Duitse vrachtauto zag ik de leus “Miet me”. Op het eerste gezicht een contactadvertentie, maar in werkelijkheid werd het voertuig te huur aangeboden (*mieten* is ‘huren’). Sommige woordspelingen liggen zó voor de hand dat ze steeds opnieuw uitgevonden worden. In een ander deel van Duitsland rijdt een voertuig rond met de kreet “Nice to mieten”. Waarbij het Engelse *meet* voor alle duidelijkheid ook nog een Duitse uitgang aangemeten kreeg.

Lelijke Eend

Al die voorbeelden maken duidelijk dat de woorden die een Engelse én Nederlandse betekenis hebben op z’n Nederlands gespeld worden, niet op z’n Engels. Dat is

ook wel begrijpelijk: anders zou de Engelse betekenis te veel de aandacht krijgen en zou de woordspeling de Nederlandstalige lezer makkelijk kunnen ontgaan. Neem het opschrift “Some got it, some Eend”, dat te lezen stond op een *deux-chevaux*. Als hier de Engelse spelling was toegepast (... some ain't), zou het veel minder duidelijk zijn dat het om een lelijke eend ging.

Zulke slogans zijn in feite Nederlandse onderonsjes waar de Angelsaksen geen deel aan hebben, maar waaraan die Angelsaksen, zonder het te weten, wel hebben bijgedragen. Het toppunt van verarring, zo mogen we aannemen, ervaren Engelstaligen als zij kennisnemen van de voor hen volstrekt tegenstrijdige leus “The best worst of the world”. Het gaat hier om een reclame voor droge worsten.

Voor worstfabrikanten annex sloganmakers is het Engelse-Nederlandse woord *worst* onweerstaanbaar, zo leert een blik op internet. Zo adverteert de worstkoning van Nederland, het warenhuis Hema, met “What's the worst that could happen?” De slogan zinspeelt op de gelijknamige film uit 2001 – die uiteraard niets met worst van doen heeft.

Parasiteren

Komen er ook toespelingen voor met woorden uit andere talen dan het Engels? Jazeker, maar het gebeurt mondjesmaat. Een tandartsenpraktijk noemt zich “Mond Blanc”. Dat is letterlijk ‘witte mond’, maar Franstaligen die deze

Bakkerijreclame: “Hé, cake je naar mijn gebak?”

naam zien, zullen denken dat het een spelfout is en vermoeden dat het om een reisbureau gaat. En dan is er nog het bedrijf dat “Kok au van” heet, met een vette knipoog naar het gerecht *coq-au-vin*. Het verzorgt de catering met behulp van een busje, inderdaad: een ‘van’, waarmee we toch weer uitkomen bij het Engels. Dat we lichtjes op die taal parasiteren, mogen we zien als de wraak van de underdog. <

Snob

Zeg ...
- Hmmm ...?
- Snobisme, wat is dat volgens jou?
- Snobisme, dat is toch doen alsof je tot een hogere stand behoort dan in werkelijkheid het geval is? Je deftiger voordoen dan je bent?
- Ja, zie je.
- Wat?
- Nou, zo wordt het tegenwoordig inderdaad vaak gebruikt. Maar dat klopt niet.
- Hoezo?
- In dit stukje dus ook.
- Wat lees je?
- *The Spectator*.
- Toe maar! Over snobisme gesproken.
- Kijk, nu doe jij het dus ook. Jij vindt dat ik boven mijn stand lees – bedankt voor het compliment trouwens – en dat noem je snobistisch.
- Het was een grapje!
- Ah, maar zoals de Engelsen zeggen: “Many a true word has been spoken in jest.” Anyway, in deze column vertelt de schrijfster, Petronella Wyatt ...
- Whoa, Petronella, als je zo heet, ben je met een zilveren bestekla in de mond geboren.
- Ja, zij is reuzeposh. Dochter van de politicus Woodrow Wyatt, oud-minnares van Boris Johnson. En zij beschrijft hoe ze ooit een avond doorbracht met Donald Trump. En Trump is een enorme snob, schrijft zij. Als hij kon kiezen tussen een avond doorbrengen met George Washington en een willekeurige Engelse ‘hereditary peer’, dan zou hij het laatste kiezen, schrijft ze.
- Nou, dan is hij toch een snob?
- Nee! Zij zegt: die Trump is een snob want hij wil omgaan met

mensen zoals ik. Oftewel: ik heb meer aanzien dan hij. Dat is snobisme.
- Dus wij gebruiken die term verkeerd?
- Ja. *Snobisme* is een samentrekking van *sine nobilitate*, ‘niet van adel’. De adel wilde liefst alleen met adel omgaan, dus mensen zonder adellijke status kregen een aantekening bij hun naam: *sine nobilitate*, oftewel *s.nob*.
- En zijn de geleerden het eens over die etymologie?
- Nee, er zijn ook mensen die denken dat het is afgeleid van *snab*, Schots voor ‘schoenlapper’, maar dat lijkt me een beetje vergezocht. Dan kun je ook wel zeggen: nee, het komt van *snip*, een ordinaire vogel. Wie tegenwoordig wordt aangeduid als een snob is juist het mikpunt van snobisme, ‘a snob victim’, zoals de Engelsen zeggen.
- Juist. Dus ...
- De ware snob van dit verhaal is zij zelf! Zij zegt dat Trump een snob is, maar wat zij bedoelt is: hij is een proleet. Want behalve dat hij maar wat graag met Britse ‘peers’ aan tafel zit, heeft hij nog nooit van de opera *Norma* gehoord, gluurt hij in haar decolleté en bierst hij geld van haar voor een taxi.
- Aha! Zij poseert als reuzedeftig maar intussen brengt zij allerlei gossip over hem in omloop? The plot thickens! Een vulgaire man wil bij de elite horen, en de elite zet zich op vulgaire wijze tegen hem af. Tel uit je winst.
- Ja. In die zin is het een deprimerend stukje.
- Zouden er eigenlijk nog wel écht beschaafde mensen zijn?
- Behalve wij, bedoel je?

JAN KUITENBROUWER

“Behoefte om u slecht te kussen”

Vertalingen op websites voor stockfotografie

Teksten die te letterlijk vertaald zijn uit het Engels hebben vaak een grappig effect. In internationale beeldbanken vind je ze in overvloed.

SASKIA AUKEMA
REDACTIE ONZE TAAL

Ook in een blad over taal is beeld belangrijk. Op de redactie van *Onze Taal* besteden we daarom niet alleen veel aandacht aan de teksten in het blad, maar zorgen we er ook voor dat er mooie foto's en illustraties bij de artikelen komen te staan. Voor een groot deel worden die verzorgd door ons onvolprezen team van illustratoren en fotografen, en verder snuffelen we weleens rond bij websites voor stockbeelden, oftewel: beeldbanken.

Patriottische honden

De makers van de beelden in zo'n beeldbank spelen in op alle mogelijke onderwerpen waarover kranten en tijdschriften kunnen schrijven – ook de minder voor de hand liggende.

En op die manier kun je zomaar foto's tegenkomen van een zakenman die uit stress een stapel papier op zijn bureau opeet. Of van twee patriottische honden, gehuld in Amerika-vlaggetjes. Of van een jonge vrouw die binnenshuis een op haar benen gevallen stukje cake bekijkt. Je zult er maar een arti-

E

F

G

H

kel over hebben. Dan hoef je mooi niet zelf te gaan hannesen met papier, cake en hondjes.

Bij al die soms absurdistische beelden staan ook teksten die uitleggen wat er te zien is, zodat je de beeldbank gemakkelijker kunt doorzoeken. Maar die teksten zijn soms net zo opmerkelijk als de foto's waar ze bij staan.

Blazende neus

Neem nu het tafereel van een er sportief uitziende dame die op een stoepje iets uit een flesje drinkt. De toelichting: "Het gemengde drinkwater van de rasvrouw na jogging" is alleen maar te begrijpen als je het Engelse origineel erbij neemt: "Mixed race woman drinking water after jogging."

Deze dorstige rasvrouw is afkomstig van *Dreamstime*, een Amerikaans-Roemeens bedrijf dat zich ook richt op de Nederlandstalige markt en dat het ontwikkelen van een goede automatische vertaling bij de expansie niet als zijn prioriteit ziet. Dat maakt het soms lastig plaatjes zoeken op hun site, maar intrigerend is het wel. Ieder plaatje wordt daarmee een test: hoe in vredesnaam zou het origineel hebben kunnen luiden?

"De blazende neus van het meisje"? Ehm ... ah: "Girl blowing nose" ('meisje dat haar neus snuit').

"Vrouw die schotels doet"? Inderdaad: "Woman doing dishes", oftewel zij 'wast af'.

En een "toevallig mens" als tekst bij een frisse jongeman met een informeel uiterlijk? Juist, dat is een "casual" geklede man (niet te verwarren met een "hogere, zeer pijnlijke mens", oftewel een "senior man" die "very embarrassed" is).

Quiz

Voor wie 'm begint door te krijgen hier een klein quizje. Verbind de acht Nederlandse omschrijvingen van *Dreamstime* met de juiste stockfoto's hierboven. De goede antwoorden vindt u onder aan deze bladzijde.

Omschrijvingen

1. Behoeft om u slecht te kussen
2. Geschiktheid thuis
3. De problemen van de periode
4. De vrienden roosteren
5. Het dozen doen
6. Reeks domoren
7. Slecht, behoeftig meisje
8. Vrolijk huwelijk

Oplissing: 1B ("Need to kiss you badly"), 2A ("Fitness at home"), 3E ("Period problems; period is 'menstruation'"), 4G ("Friends toast"), 5D ("Boxing"), 6H ("Set of dumbbells"), 7E ("Poor penniless girl"), 8C ("Gay marriage")

Waar houdt aanstormend taalkundetalent zich mee bezig? Sterre Leufkens en Marten van der Meulen (als blogduo bekend onder de naam Milfje Meulskens) staan er op gezette tijden bij stil.

Leren door te luisteren

Wie van detectives houdt, kent vast de Scandinavische tv-serie *The Bridge*. Hierin lossen een Zweedse en een Deense inspecteur samen moorden op. Als ze met elkaar overleggen, spreken ze ieder hun eigen taal. Toch begrijpen ze elkaar. Met Zweeds en Deens kan dat blijkbaar, maar hoe zit dat bijvoorbeeld met Nederlands en Duits? Wat bepaalt of talen onderling verstaanbaar zijn? Op dit onderwerp promoveerde Femke Swarte onlangs aan de Rijksuniversiteit Groningen.

Germaanse talen

Swarte deed onderzoek naar de onderlinge verstaanbaarheid van vijf talen uit de Germaanse taalfamilie: Nederlands, Duits, Engels,

Zweeds en Deens. Ze testte met behulp van een speciaal ontwikkelde app hoe goed sprekers van die talen elkaar konden begrijpen. En wat bleek: Nederlands en Duits zijn inderdaad onderling goed verstaanbaar, net als Zweeds en Deens. De verstaanbaarheid van Nederlands voor Denen en Zweden, en vice versa, is al een stuk lager.

Nog een uitkomst: sprekers van alle talen begrijpen prima Engels, maar de Engelsen snappen zelf nauwelijks andere talen. Hoe komt dat? Swarte ontdekte dat er twee verklaringen zijn: blootstelling en gelijkenis tussen de talen.

Eigenlijk is het simpel: hoe meer je met een taal in aanraking komt, hoe beter je die begrijpt. Engelsen horen zelden andere talen, en begrijpen die dus ook nauwelijks. Nederlanders zijn juist goed in het verstaan van de veelgehoorde talen Duits en Engels. Van Deens en Zweeds verstaan ze daarentegen weinig – hoewel ze daar dankzij series als *The Bridge* ook steeds meer mee in aanraking komen.

Wel vinden Nederlanders de Scandinavische talen mooi, mogelijk vanwege die populaire krimi's, denkt Swarte. Ze kwam er echter achter dat de mening die mensen hebben over een vreemde taal geen rol speelt bij de verstaanbaarheid. Of je een taal nu mooi of lelijk vindt: hoe meer blootstelling, hoe meer je verstaat. Tenminste, als de talen op elkaar lijken.

Taalhinkelen

Talen kunnen op verschillende manieren op elkaar lijken: in uitspraak, in zinsbouw of door woordovereenkomst bijvoorbeeld. Swarte ontdekte dat vooral dat laatste bepalend was voor de verstaanbaarheid: hoe meer de woorden uit een vreemde taal lijken op die uit je moedertaal, hoe beter die te verstaan is. Doordat bijvoorbeeld Duitse woorden als

Stadt zo op de Nederlandse equivalenten lijken, begrijpen wij dat Duits relatief makkelijk. Engels, met zijn vele leenwoorden uit het Frans, verschilt wat dit betreft het meest van de andere talen – ook daarom verstaan Engelsen andere Germaanse talen relatief slecht.

Maar juist omdat Engels zo'n mix is, kan het mogelijk als zogenoemde brugtaal dienen: wie Frans wil leren, kan dat via het Engels doen. Als je immers het woord *city* al kent, versta je *cité* sneller. Een ander voorbeeld van zo'n brugtaal is het Sorbisch, een streektaal uit het oosten van Duitsland, dat een mengeling van Duits en Russisch is. Om Russisch te leren zou je als Nederlander dus aan taalhinkelen kunnen doen: van Duits via Sorbisch naar Russisch.

Onderwijs

Swartes conclusies hebben mogelijk verstrekkende gevolgen voor het middelbaar onderwijs in vreemde talen. Op het moment wordt er vooral op spreekvaardigheid gefocust, maar volgens Swarte is goed leren luisteren ook heel belangrijk. Het verstaan van een vreemde taal kan volgens de onderzoekster zelfs een voorsprong geven bij het leren spreken van de taal. Het loont dus de moeite om te investeren in luistervaardigheid. Swarte staat zelf voor de klas, en brengt haar aanbevelingen daar in de praktijk. Ze geeft haar leerlingen nooit zomaar een woordenlijstje om uit het hoofd te leren, maar maakt ze bewust van de overeenkomsten in klank en betekenis.

Ooit zou Swarte wel een lesmethode willen ontwikkelen die gebruikmaakt van haar ontdekkingen, maar door haar drukke onderwijsbaan heeft ze daar nu geen tijd voor. Voorlopig geeft ze daarom een ander advies: als je een taal wilt leren, moet je er veel naar luisteren. Het is dus maar goed dat we in Nederland tv-series niet nasynchroniseren. <

Femke Swarte onderzocht aan de Rijksuniversiteit Groningen de onderlinge verstaanbaarheid van vijf talen.

Erik van der Spek buigt zich maandelijks over beeldspraak die de tijdgeest vangt – en soms zelfs ook bepaalt.

Tafelzilver

“Belgisch tafelzilver te koop”, kopte *De Telegraaf* vorig jaar. Nee, de Belgen verkopen niet en masse hun zilveren vorken en messen, ze willen hun staatsdeelnemingen kwijt. Ook in Nederland zie je tafelzilver wel als metafoor voor staatsaandelen. Werkgeversvoorzitter Wientjes (VNO-NCW) vindt dat het kabinet beter het “ongewenste tafelzilver” kan verkopen dan de lasten te verzwaren. Met het “ongewenste tafelzilver” bedoelt hij de aandelen van de staat in ABN Amro en SNS.

Maar tafelzilver is meer dan staatsdeelnemingen: de metafoor wordt gebruikt voor waardevol bezit dat nauw met een land, instelling of onderneming verbonden is. Het heeft de bijklank van een erfstuk, van iets wat al lang in de familie is. Het is het laatste wat je kunt verpanden als alle andere middelen falen.

Ook bedrijven en instellingen kunnen dus tafelzilver hebben. “UvA moet tafelzilver in binnenstad verkopen”, staat op www.vastgoedmarkt.nl. Daarbij gaat het om historische panden, erfgoed dus: de universiteit heeft de opbrengst nodig om haar “dure campusplannen” te realiseren. De gemeente Ommen heeft landgoed Het Laer in de verkoop, wat protest uitlokt van Volkspartij Ommen Vooruit: “Je tafelzilver verkoop je niet.” In sommige gevallen kan tafelzilver zelfs verwijzen naar immateriële verworvenheden: “Ons netwerk is het tafelzilver bij SOS International.”

De term *familiejuwelen* wordt soms in dezelfde betekenis gebruikt als *tafelzilver*. Het Duitse parlementslid Frank Schäffler vindt dat Portugal zijn goud moet verkopen voordat het land gebruikmaakt van financiële steun: “Voordat ze het geld van anderen op het spel zetten, zou Portugal eerst de familiejuwelen moeten verkopen.” Maar met familiejuwelen moet je oppassen. De metafoor wordt namelijk vooral gebruikt voor de mannelijke geslachtsdelen, zoals in een bespreking van de Almost Naked-boxer: “Deze onderbroek ondersteunt je goed en vangt je familiejuwelen goed op.”

ERIK VAN DER SPEK

Foto: 123RF

Een deel van de “familiejuwelen” van Portugal.

Even

Je hebt mensen die goed kunnen klussen en mensen die dat absoluut niet kunnen, en u mag nu raden welk type ik ben. (Ik schrijf voor een blad over taal, ik ben een vrouw – ja, u hebt het goed geraden.)

Beide types, die toch zo ver uit elkaar staan op het klusspectrum, hebben dezelfde neiging: om over klussen te praten met veel gebruik van het woord *even*.

In de bagatelliserende vorm.

Dat viel mij op toen ik gisteren keek naar *Ik vertrek*, het programma over Nederlanders die gaan emigreren. Dit keer ging het over twee klassieke musici die hadden besloten om in Midden-Frankrijk een naturistenhotel voor rustzoekers zonder kinderen te beginnen. Een ingewikkeld concept.

Om het nog ingewikkelder te maken, hadden ze een bouwval gekocht waarin ze alles zelf moesten verbouwen. De man krom regelmatig naar de uit elkaar vallende zolder, wees dan op dakpannen waartussen daglicht door piepte, en zei: “Dat moeten we nog even nalopen.” De woorden *even nalopen* liet hij elke keer vallen als hij naar dat dak wees.

Met *even nalopen* bedoelde hij iets heel anders. Hij bedoelde: de wekenlange klus van eeuwenoude, scheefliggende dakpannen eraf halen, nieuwe balken erop leggen, en nieuwe dakpannen, en isolatie. Hij bedoelde ook dat dat een klus was voor een zeer kundige vakman, en dat hij dat heus wel wist, maar hij verdrong die gedachte nu met: “Dat moeten we nog even nalopen.”

Deze man bagatelliseerde de verbouwing van zijn Franse dak omdat als hij dat niet zou doen, hij nooit meer zou kunnen slapen van de stress en geldzorgen.

Het andere eind van het spectrum zijn de ervaren klussers. Die doen nonchalant over klussen omdat ze er goed in zijn. Dan is het ‘even een muurtje doorbreken’, ‘even die leiding omleggen’ en ‘even dat schoorsteenkanaal doortrekken’. Makelaars doen hetzelfde, om een andere reden: dingen verhullen. Als een makelaar zegt dat ‘de keuken even opgeknapt moet worden’, is er meestal iets met asbest en middeleeuwse leidingen.

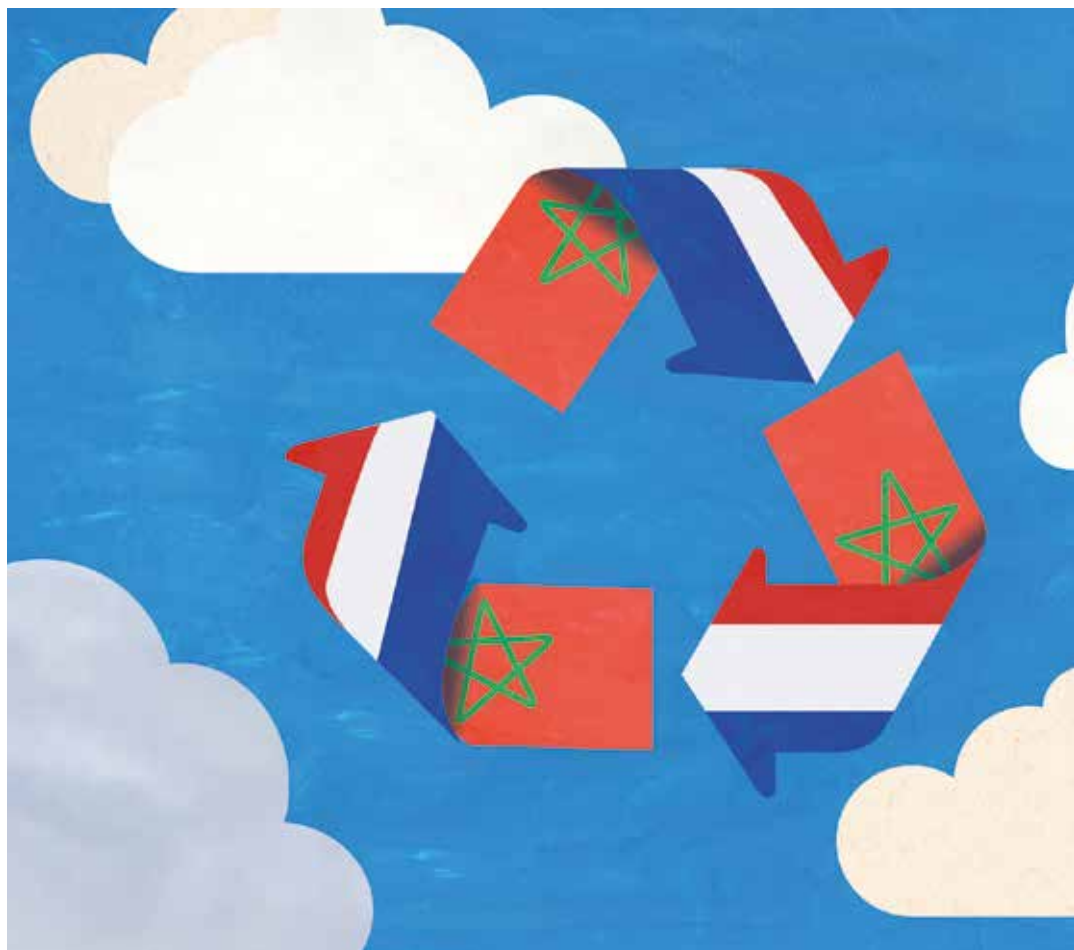
Het deed me denken aan de man van wie ik ooit een starcaravan in de duinen kocht, en die daarbij opmerkte: “En elke winter het dak even teren.” Het dak? Even? Teren?, dachten mijn vriend en ik tegelijkertijd. We wisten niet eens wat teren wás. En waar dat teer moest. Laat staan dat het ‘even’ zou duren.

Sindsdien gebruiken wij *even teren* als we iets zien wat voor ons te veel klusgevaar oplevert. Als we een koophuis bekijken waar ‘wat dingetjes’ mee zijn volgens de makelaar, of als een vriend een strandhuisje koopt waar ‘wel veel zand tegenaan waait’.

‘Even teren’, zeggen wij dan in koor, en dan weten we dat we er zelf nooit aan zouden beginnen.

Het Marokkaanse Nederlands heeft stevig wortel geschoten in Nederland – meer dan andere migrantenvariëteiten, zo lijkt het. Hoe klinkt die variant? En vanwaar die bijzondere positie?

MATHILDE JANSEN

“Wollah, je weet toch!”

Hoe klinkt Marokkaans-Nederlands?

- H**é jongens, ik moet even ...
- Waar ga je?
 - Ik moet even naar de wc, man.
 - Zeg wollah hetta je gaat niet weg.
 - Nee, wollah hetta ik kom zo terug, wollah.
 - Ya rare man.
 - Wollah hetta ik kom zo terug.
 - Sir tqewwed, joh.

Dit is een alledaags dialoogje tussen twee Nederlandse jongens. Maar het is natuurlijk geen doorsnee-Nederlands wat ze spreken. Dat wordt eigenlijk in de tweede zin al duidelijk. In het Standaardnederlands zou je vragen: ‘Waar ga je naartoe?’

De toevoeging *man* in de derde regel zet ons op het spoor van een jonge taalgebruiker. Maar het meest opvallend zijn uiteraard de Arabische woorden die we verderop aantreffen: *wollah hetta*, dat zoveel betekent als ‘ik zweer dat’, en *sir tqewwed* is ‘donder op’.

Als je het geluid erbij zou horen, zou het fragment veel eerder thuis te brengen zijn. De scherpe *z*, de tongpunt-*r*: het gaat hier om Marokkaans-Nederlands.

Illegale taal

Dat Marokkaans-Nederlands is steeds meer onderwerp van wetenschappelijk onderzoek. Khalid Mourigh van de Universiteit Leiden bijvoorbeeld bestudeert het, en hij doet dat in Gouda. Waarom Gouda? “Ongeveer tien procent van de inwoners daar is van Marokkaanse origine”, vertelt Mourigh. “Dat is het hoogste percentage in Nederland. Bovendien wonen er weinig andere etnische minderheden. De Marokkanen in Gouda komen ook bijna allemaal uit hetzelfde gebied in Marokko: de Rif.”

De wetenschapper is vooral geïnteresseerd in de taal van de jongeren. Hij spreekt ze aan op straat, en stelt ze vragen. “Het scheelt dat ik Marokkaans ben. Aan de andere kant hoor ik er natuurlijk niet helemaal bij: ik ben dan wel jong, maar tegelijk ook een ‘student’ of ‘onderzoeker’.”

De jongeren spreken anders dan de generaties voor hen. Mourigh geeft als voorbeeld de uitspraak van de *s*: “Jongeren zeggen wel ‘sjlaan’, ‘sjmerig’, ‘sjnel’ en ‘sjchool’, maar nooit ‘huis’”. Aan het eind van een woord komt die *sj*-klank bij hen nooit voor. Opmerkelijk genoeg gebeurt dat bij de oudere Marokkanen wél. Die zeggen gerust ‘huisj’ voor *huis*.

Hun uitspraak is minder gebonden aan regels. Jongeren noemen de taal van hun ouders gekscherend ‘illietaal’: ‘illegale taal’. Ze vergelijken het met de taal van illegalen, en benadrukken daarmee vooral dat zij zelf iets anders spreken.”

De oorsprong van die *sj*-klank is nog niet helemaal duidelijk, maar ligt zeer waarschijnlijk in het Amsterdamse stadsdialect, dat het op zijn beurt vermoedelijk heeft opgepikt uit het Joods Nederlands. Andere verschijnselen van het Marokkaanse Nederlands zijn beter te verklaren. Daarvoor moeten we eerst even terug naar het land van herkomst.

Wahed man

In Marokko worden voor verschillende situaties verschillende talen gebruikt: de oude cultuurtaal is het Frans, de schrijftaalvorm is klassiek Arabisch en de spreektaal is Marokkaans-Arabisch of Berber. Met die diversiteit aan talen kwamen de Marokkanen van de eerste generatie naar Nederland. Maar de jongeren van tegenwoordig zijn het Arabisch of Berber vaak niet eens meer echt machtig. Ze horen deze talen vooral nog van hun ouders of grootouders. Toch sijpelt de invloed wel door in hun taalgebruik.

Die jonge Marokkaanse Nederlanders hebben het bijvoorbeeld vaak over ‘wahed man’ of ‘izjen man’. Zowel *wahed* als *izjen* staat gelijk aan het Nederlandse lidwoord *een*: ‘een zekere man’. Het eerste woordje komt uit het Arabisch, het tweede uit het Berber. Bijzonder genoeg kun je ze ook combineren tot *izjen wahed man* of *een wahed man*. Kennelijk hebben de woorden weinig grammaticale betekenis, maar laten ze vooral zien dat je van Marokkaanse afkomst bent.

De verlengde *z*, die veel jongeren gebruiken in ‘Zze zegge’, is afkomstig uit het Marokkaans-Arabisch of Berber. Daar heeft zo’n verlenging een grammaticale betekenis: *zenqa* betekent bijvoorbeeld ‘straat’ en *zzenqa* ‘de straat’.

En dat ze vaker ‘g’daan’ zeggen, komt door de invloed van het Berber, zegt Mourigh: “In die taal mag een stomme *e* nooit in een open lettergreep staan. Oudere sprekers maken er daarom ‘gidaan’ van.” De jongeren lenen dus geregeld elementen uit de taal van hun ouders, maar gieten ze in een geheel nieuwe vorm.

De meisje

De taal die de Marokkaanse jongeren spreken, lijkt voor buitenstaanders misschien op straattaal. Maar de jongeren zelf hebben die associatie niet, zegt Mourigh. “Als ze het over straattaal hebben, zeggen sommigen: ik ben toch geen neger? Straattaal associëren ze met Surinaamse woorden, en vooral met jongeren in Rotterdam. Die gebruiken meer woorden uit het Sranan: *tata* voor ‘Nederlander’, *pokoe* voor ‘liedje’. Marokkaans-Nederlandse jongeren gebruiken weleens Sranan-woorden als *waggie* voor ‘auto’, maar dat is meer voor de grap.”

En hoe zit het met de zinsstructuur? ‘Waar ga je?’ is veel te horen, net als ‘Hij zegt niks over.’ Dat soort zinnen komen niet alleen voor in het Marokkaans-Nederlands, maar ook in Indisch-, Surinaams- en Antilliaans-Nederlands. “Het gaat hier om kenmerken die zijn ontstaan als ‘fouten’ in het taalverwer-

Marokkaanse jongeren lenen elementen uit de taal van hun ouders, maar gieten ze in een geheel nieuwe vorm.

ingsproces van de eerste generatie migranten, en die overgenomen zijn door de latere generaties”, zegt Frans Hinskens van het Meertens Instituut. Van zijn hand verscheen dit jaar het boekje *Wijdvertakte wortels. Over etnolectisch Nederlands*.

Een ander voorbeeld van zulke in het taalsysteem opgenomen ‘fouten’ is *de meisje* in plaats van *het meisje*. Hinskens benadrukt dat je bij deze generaties dan ook niet meer kunt spreken van ‘gebrekkelig Nederlands’. “De jongeren gebruiken zulke vormen heel bewust onder elkaar. In gesprek met niet-Marokkaanse Nederlanders zeggen ze gewoon ‘het meisje’.”

Stadsdialecten

Tot slot nog een heel opvallende eigenschap van het Marokkaans-Nederlands: de jongeren ‘trekken soms de klinkers van de straat’, oftewel: blazen oude klinken uit stadsdialecten nieuw leven in, zoals in Amsterdam en Nijmegen. Hinskens: “Het Nederlandse woord *peil* klinkt in het Nijmeegse stadsdialect als ‘pèl’, en in Amsterdam als ‘paal’. Hoewel deze dialectklanken op hun retour waren, worden ze nu weer volop gebruikt door jonge Marokkaanse maar ook Turkse Nederlanders.”

Hetzelfde geldt voor de *sj*-klank, die zoals we zagen hoogstwaarschijnlijk zijn wortels heeft in het Joods Nederlands. Marokkaanse jongeren zijn dus niet alleen goed in het recyclen van het Arabisch en Marokkaans, maar geven ook nog eens een nieuwe impuls aan de Nederlandse stadsdialecten. <

Onderzoeker Khalid Mourigh: “Marokkaanse jongeren zeggen wel ‘sjchool’, maar nooit ‘huisj’.”

“Ik wist niet was jij er was”

Op Twitter stond een wat ongebruikelijke zin, uitgesproken door een meisje van vier. Ze bewees daarmee onbewust een oude taalkundige theorie.

MARC VAN OOSTENDORP

Foto: Jeanine van Maris

Bente (4): “Ik zie ben jij er bent.”

“Mijn dochter (4) spreekt geen voegwoorden uit in een bijzin”, meldde onlangs een moeder op Twitter. “Is dat een bekend verschijnsel?” Ze gaf er ook een voorbeeld bij: ‘Ik zie dat jij er bent’ werd ‘Ik zie ben jij er bent.’ Het voegwoord *dat* werd kortom vervangen door het werkwoord *ben*, dat aan het eind van de zin herhaald werd.

De taalkundigen van het Meertens Instituut, waar ik werk, raken altijd in grote opwinding van zulke tweets. Hier was ineens een onverwacht nieuw bewijs voor een oude theorie over hoe de Nederlandse zin in elkaar steekt.

Lege plaats

Kinderen leren in de eerste jaren van hun leven bijna moeiteloos de subtielste zaken over hun taal.

Dat in Nederlandse hoofdzinnen de persoonsvorm altijd op de eerste of de tweede plaats staat, bijvoorbeeld. In het eerste geval heb je een vraag, en in het tweede geval een bewering:

- Loop je op straat? [vraag]
- Je loopt op straat. Op straat loop je. [beweringen]

Het onderwerp (*je*) staat hoe dan ook onmiddellijk naast de persoonsvorm (*loop(t)*): vlak ervoor of vlak erna. In bijzinnen staat het werkwoord daarentegen achteraan; in plaats van dat werkwoord staat nu naast het onderwerp een voegwoord:

- Ik denk dat je op straat loopt.

Volgens een taalkundige theorie uit de jaren zeventig is de plaats waarop de persoonsvorm in de hoofdzin staat en de plaats waarop het voegwoord in de bijzin staat dezelfde. Iedere zin heeft een stramien dat begint met een plaats voor het voegwoord. In een hoofdzin is er geen voegwoord en moet die plaats dus gevuld worden met de persoonsvorm, die daarom niet op zijn favoriete plaats achter in de zin kan blijven staan.

Toffe jongens

Taalkundigen hebben in de loop van de tijd ingenieuze argumenten gevonden voor deze, op zich nogal abstracte, gedachte. In sommige Nederlandse dialecten krijgt het voegwoord bijvoorbeeld dezelfde vervoeging als het werkwoord op die plaats zou krijgen. In Zuid-Holland zegt men bijvoorbeeld van oudsher:

- dat-e wij speel-e

Die uitgang (die het bekendst is geworden uit het lied ‘En datteme toffe jongens zijn’, waar *me* een vorm van *we* is) vinden we alleen in het meervoud. Omdat de eerste persoon enkelvoud niet met *-e* wordt verbogen, kun je niet zeggen:

- dat-e ik speel [uitgesloten]

Je vindt zulke ‘voegwoordvervoeging’ overigens niet alleen in Zuid-Holland, maar in allerlei variëteiten van het Nederlands en het Fries. En die vervoeging is altijd dezelfde als die van het werkwoord.

Spectaculair

Zo spectaculair als de voorbeelden van de Twitter-moeder is deze aanwijzing echter niet. Het is net alsof haar dochtertje hetzelfde ontdekt heeft als de taalkundigen uit de jaren zeventig: de plaats van het voegwoord is óók de plaats van de persoonsvorm. Ze had alleen nog niet uitgevonden wanneer ze die ene plaats precies met welke vorm moet vullen.

In een e-mail gaf de moeder overigens nog een paar voorbeelden:

- Ik wist niet was jij er was.
- Ik hoop mogen we erin mogen.
- Ik wist niet was jij geweest was.

Je zou verwachten dat meer kinderen op een bepaald moment dit soort zinnestukjes zeggen, maar in de wetenschappelijke literatuur is het nooit eerder gemeld. Misschien is het nog geen ouder opgevallen, of heeft in ieder geval nog geen ouder de moeite genomen er een taalkundige over te schrijven. Het is misschien ook een stadium dat bij de meeste kinderen maar een paar dagen duurt.

Dankzij Twitter wordt het makkelijker om dit soort alledaagse observaties te delen. De taalkunde moet het ervan hebben; dankzij de sociale media zijn er ineens honderdduizenden oren en ogen bij gekomen. <

Met dank aan Marlijn Timmermans. Eerder in een iets andere vorm verschenen in de reeks dagelijkse blogs die Marc van Oostendorp schrijft op Neerlandistiek.nl.

Op tv, op straat,
online – overall
hoor en lees je
weer net iets
andere talen en
taaltjes. Guus
Middag staat
er maandelijks
bij stil.

K. Schippers

Er zijn veel manieren om naar de werkelijkheid te kijken. Dat weten we eigenlijk allemaal wel, maar we doen het in de praktijk niet vaak – vermoedelijk omdat het voor het onderlinge begrip niet zo bevorderlijk is. Dichter en schrijver K. Schippers doet dat wel. Hij kijkt al zijn hele leven lang met een wat schuinse blik naar de werkelijkheid. Hij heeft er plezier in om bijvoorbeeld dit adres op te voeren als een eenregelig gedicht: “Stadhouderskade 42 te Amsterdam”.

Het is een adres als ieder ander: straatnaam, huisnummer, plaatsnaam. Waarom zou Schippers dit ene adres hebben geïsoleerd? Het is het adres van een gebouw dat van zichzelf zó bekend is dat niemand zich ooit afvraagt wat het adres ervan zou zijn: het Rijksmuseum.

Waarnemingen

In een ander gedicht speelt hij met talen en vertalingen. Hij noteert: “Papier (is Duits)”. Daarmee zegt hij in het Nederlands dat het woord *papier* in het Duits het woord voor papier is. Daaronder noteert hij: “Papier (c'est hollandais)”. Dezelfde mededeling, in het Frans, over het Nederlands. En daaronder: “Papier (ist französisch)”. Nog een keer dezelfde mededeling, nu in het Duits, nu over het Frans. En daarboven zet hij dan, bij wijze van titel, in het Engels: ‘Only paper is English’.

Wat is dit allemaal? Het zijn geen diepzinnige taal-filosofische beschouwingen, maar ook weer geen flauwe

woordgrappen. Het zijn waarnemingen, probeersels, opmerkingen over wat Schippers steeds weer frappeert: de verhouding tussen werkelijkheid en taal. Dit is ook een gedicht van K. Schippers:

BEP. HOOFDELW. ZELFST. NW.
(MEERV. ABSTRACT) voor R.N.

Voorzetsel zelfst. nw. (enk.
concreet) ww. 3de pers. enk.
sterk onoverg. zelfst. nw. (enk.
concreet)

Bijv. nw. vergrotende trap bep.
hoofdelw. zelfst. nw.
(enk. concreet) voorzetsel lidw.
bep. zelfst. nw. (enk. concreet)

voegw. van verg. bep. hoofdelw.
voorzetsel lidw. bep.
zelfst. nw.
(enk. concreet)

Wat een merkwaardig geval. Ik zie een opsomming van taalkundige termen en hun afkortingen, bekend uit de zogenoemde ‘taalkundige zinsontleding’, waarbij van alle woorden in een zin de woordsoorten worden benoemd – in tegenstelling tot de ‘redkundige ontleding’, waarbij van alle zinsdelen de grammaticale functie wordt benoemd. Er is wel iets vreemds mee aan de hand: deze opsomming van termen wordt gepresenteerd als een gedicht. Er zijn vreemde versregelovergangen: “sterk” en “onoverg.” (‘onovergankelijk’) in regel 2 horen nog bij het werkwoord in regel 1. Hetzelfde doet zich voor in regel 4: “enk. concreet” hoort nog bij het zelfstandig naamwoord in regel 3. Bij een gedicht zou je dat een ‘enjambement’ noemen.

Leraar

Van welk gedicht zou dit de taalkundige ontleding zijn? Ik kon wel wat zinnen verzinnen die in het stramien pasten (‘Achter hond loopt man’, ‘Liever één hond aan de lijn dan vijf in de kennel’), maar die kon ik niet tot een be-

kend gedicht herleiden. Dat werd anders toen ik in Schippers’ bundel *Een klok en profiel* (1965) bij dit gedicht een aantekening las waarin werd verwezen naar een eerder gedicht van Schippers, en de mededeling dat de tekst daarvan “in woorden [was] ontleed door R. Nieuwenhuys”. Rob Nieuwenhuys, ook bekend als letterkundige, was de leraar Nederlands van Schippers op de middelbare school. Hij had blijkbaar dat vroegere gedicht van zijn oud-leerling taalkundig ontleed, en daarna was het door Schippers aan hem opgedragen. Hier volgt de tekst van dat gedicht:

TWEE GEZEGDES

Na regen komt zonneschijn
Beter een vogel in de hand dan
tien in de lucht

Het is weer een typisch Schippers-gedicht: elementen uit de werkelijkheid zijn geïsoleerd en in een nieuwe omgeving gepresenteerd. In dit geval: twee afgesloten gezegdes, in de vorm van een gedicht. Het gevolg is dat je, of je nu wilt of niet, langer dan normaal naar die twee afgezaagde gezegdes gaat kijken. Je gaat je afvragen wat ze ook alweer precies betekenen. En of je misschien iets over het hoofd hebt gezien. Ik moet bekennen dat ik het spreekwoordenboek van Stoett er nog op heb nageslagen.

Schippers wil ons met nieuwe ogen naar het bekende laten kijken. De envelop op een foto met als onderschrift “envelop” wordt een andere envelop als er even later dit onderschrift onder staat: “envelop waarin foto envelop”. Het onderschrift stuurt de blik, zo is het nu eenmaal. Dat geldt ook voor dit gedicht over Loosdrecht:

BIJ LOOSDRECHT

Als dit Ierland was,
zou ik beter kijken.

Dichter en
schrijver
K. Schippers.

Foto: Allard de Witte

In de rubriek
'Woordsprong'
maandelijks aandacht voor de
oorsprong van
allerlei woorden.

Egyptisch

Illustratie: Frank Dam

Wie aan Egypte denkt, denkt aan piramides. Maar waar komt het woord vandaan? Toen de Grieken de indrukwekkende piramide van Cheops leerden kennen (nadat Alexander de Grote in 332 v.Chr. Egypte had veroverd) gebruikten ze er het woord *puramis* voor. In het verleden is wel verondersteld dat het teruggaat op het Egyptische *pr-m-us* ('hoogte'), maar die etymologie is onbewezen. De Grieken zelf legden een verband met verschillende Griekse woorden: *pur* ('vuur'), *puros* ('tarwe') of *puramis* ('tarwekoek'). Ze meenden dat de vorm van de piramide gelijkenis vertoont met een brandend vuur, een graanschuur of een tarwekoek. Het blijft speculatie.

Ook van het woord *sfinx* weten we alleen dat het uit het Grieks tot ons is gekomen, hoewel de vroegste afbeeldingen van dit fabeldier met leeuwenlichaam en vrouwenhoofd uit Egypte stammen. Misschien is er een verband met het Egyptische *sjesep-anch* ('levend beeld').

Oase

Zeker is dat het Egyptische rijk andere talige sporen heeft nagelaten. Zo is *albast* voor wit marmer vernoemd naar de Egyptische stad Alabastron. *Albast* is, net als andere Egyptische leenwoorden, via andere talen in het Nederlands beland. Meestal is het Egyptische woord eerst in het Grieks geleend, want het Egyptisch stond sinds Alexander de Grote in direct contact met het Grieks, dat de bestuurstaal werd in Egypte. Na de inlijving van Egypte door de Romeinen in 30 v.Chr. bleef het Grieks de meestgebruikte schrijftaal. De Egyptisch-Griekse leenwoorden werden nu ook overgenomen in het Latijn, en via die route zijn de leenwoorden uiteindelijk in het Nederlands beland. Door de Griekse invloed op het Egyptisch veranderde die taal zodanig dat hij vanaf de derde eeuw Koptisch wordt genoemd. Dat Koptisch werd tot in de vijftiende eeuw gesproken, en is tot op heden de liturgische taal in de Koptische kerk.

Namen van verschillende Egyptische dieren en planten hebben we aldus via het Latijn en Grieks leren kennen, zoals *ibis* (de vogel), *lelie* en *ebbenhout*. *Andijvie* gaat waarschijnlijk terug op het Koptische *tūba* ('februari'; eigenlijk is het een in februari geogste plant), hoewel er ook andere verklaringen in omloop zijn. *Gummi* voor 'Arabische gom' gaat terug op het Egyptische *kmj-t* ('hars, kleverig plantensap'). In de negentiende eeuw heeft het Nederlands ook het Egyptische woord *oase* voor een vruchtbare plek in de woestijn leren kennen, via uit het Duits vertaalde reisbeschrijvingen.

Farao

Het woord *chemie* is ontleend aan het Grieks; daarin betekende het waarschijnlijk oorspronkelijk

'Egyptische kunst'. Het woord is dan afgeleid van de naam voor Egypte, die in het Koptisch *kēmi*, 'zwart (land)', luidde; Egypte werd het zwarte, oftewel vruchtbare, land genoemd, tegenover de omringende bleke woestijn.

Een andere ontleningsweg heeft *farao* gevolgd. Dit woord is via de Bijbel bekend geworden: het Hebreeuws heeft het van het Egyptische *per'aa* of *praa* ('paleis', letterlijk 'groot huis'). Vervolgens werd het woord gebruikt voor de bewoner van het paleis, de farao. In het Egyptisch werden klinkers niet geschreven, net als in het Arabisch en Hebreeuws. Daardoor weten we vaak niet precies welke klinkers in een woord hebben gestaan. Het woord *farao* vinden we waarschijnlijk ook terug in *papyrus* en in het via het Frans ontleende *papier*: papyrus is de naam voor de plant waarvan de Egyptenaren al duizenden jaren voor Christus beschrijfbaar materiaal maakten. De naam gaat terug op *pa-per-aa* ('wat tot de farao behoort'): de farao had in het oude Egypte het monopolie op het bereiden van papier.

Hiërogliefen

Al met al is de Egyptische erfenis maar klein. Tekenend voor de betrekkelijk geringe invloed van het Egyptisch is dat zelfs het woord voor de Egyptische schrifttekens, *hiërogliefen*, uit het Grieks stamt. De kerkvader Clemens van Alexandrië gebruikte dit woord, dat letterlijk 'heilige groeven' betekent, al in de tweede eeuw na Christus. Pas nadat Jean-François Champollion het schrift met behulp van de meertalige Steen van Rosetta had ontcijferd, raakte het woord bekend in andere talen.

Intussen is het belangrijkste dat we van de Egyptenaren hebben geërfd nog niet vermeld: de tamme kat. Maar waar zijn naam vandaan komt, is onzeker. De bronnen zwijgen – als een sfinx. <

Dichters zijn als de dood voor clichés, voor gemeenplaatsen. Om die te omzeilen gebruiken ze stijlfiguren, of zoals dichter Ingmar Heytze ze ook wel noemt: 'dichtplaatsen'. In deze nieuwe rubriek gaat hij er maandelijks naar op zoek. Aflevering één: de personificatie.

Het sprookjesbewustzijn

Dichters lopen er niet mee te koop, maar elk gedicht is een constructie. Een kunstmatig iets, waar denkwerk in zit. Dichters zitten niet de hele dag van alles te voelen om dat op magische wijze uit te storten in gedichten. Ze wikken. Ze wegen. Ze hebben een trukendoos, en een sterk verhoogd bewustzijn voor de trukendoos van hun collega's.

Een onmisbaar stuk gereedschap in die trukendoos is de personificatie. Cees Buddingh' schaat ze in zijn *Lexicon der poëzie* onder de metaforen. Personificatie is, mits goed toegepast, belachelijk effectief. Een grootgebruiker als Toon Tellegen dicht:

Ik schreef eens een gedicht
en het gedicht stond op,
deed een stap achteruit
en bekeek mij –
argwanend en hooghartig
zoals alleen een gedicht
kan kijken
bekeek het gedicht zijn
dichter.

(Uit: *Gedichten 1977-1999*, 2000)

Er is niets zo menselijk als een wezen of ding eigenschappen toekennen die alleen mensen kunnen hebben. Het grijpt direct terug op wat je ons sprookjesbewustzijn zou kunnen noemen. In ieder volwassen mens zit een kind dat het volkomen normaal vond dat dieren, spiegels en theepotten kunnen praten.

De meeste mensen spreken hun leven lang met huisdieren en auto's alsof het denkende, voelende wezens zijn die ons niet alleen verstaan, maar ook om ons geven.

Dat ze ons natuurlijk ook zouden kunnen haten, komt zelden in ons op – voor dat inzicht hebben we een gedicht nodig. Menno Wigman laat in het gedicht 'Telefunken' een afgedankte televisie aan het woord:

Nu sta ik vaal en uitgepraat op straat
en moet steeds denken
aan dat lege masker

dat mij zo schaamteloos
heeft aangestaard.

Nagepraat. Aanbeden.
Stukgemaakt.

(Uit: *Dit is mijn dag*, 2004)

En zo gaat het bezielde object verder om een zielloos ding van zijn eigenaar te maken. "De zak", scheldt het apparaat, "Dat hij niet zag hoe levensecht / ik de tijd uit zijn ogen at."

Als ik aan een nieuw gedicht begin, maak ik vaak gebruik van personificatie om op gang te komen. Soms laat ik die dichtplaats aan het einde weer los, alsof hij heeft gewerkt als een soort lijmkleem – maar vaker laat ik 'm er lekker in zitten. Dichten blijft bezielen. <

Teksten laten corrigeren?

Teksten schrijven is een vak op zich – en teksten nakijken ook. Laat uw werk daarom corrigeren door Onze Taal. Twee ervaren taaladviseurs bekijken of de punten en komma's op de juiste plaats staan, of de spelling en zinsbouw juist zijn en of de boodschap die u wilt overbrengen goed over het voetlicht komt.

Onze Taal corrigeert allerlei teksten:

- advertenties
- website teksten
- brieven
- rapporten
- columns
- jaarverslagen
- artikelen
- boeken
- mailings

Mail uw tekst naar taaladviesdienst@onzetaal.nl en ontvang een vrijblijvende offerte. Voor meer informatie: 070 - 362 66 24, www.onzetaal.nl/tekstcorrectie.

fotostrips.nl

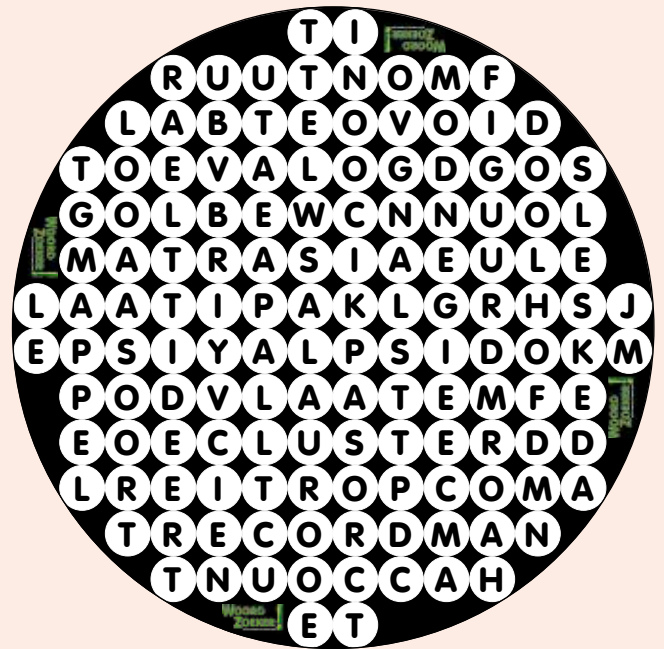
Taalpuzzel

SAMENSTELLING: RUTGER KIEZEBRINK

Deze woordzoeker bevat drieëntwintig zelfstandige naamwoorden die alle zowel met *de* als met *het* kunnen worden gecombineerd. Elk woord zit horizontaal, verticaal of diagonaal in het diagram verborgen. De letters die na het wegstrepen van alle woorden overblijven, vormen een toepasselijk zinnetje.

Wilt u meedingen naar de maandprijs, stuur de oplossing dan voor 15 juni naar puzzel@onzetaal.nl of naar Raamweg 1a, 2596 HL Den Haag (o.v.v. 'Taalpuzzel').

account	matras
appel	metaal
cluster	modem
coma	montuur
deksel	portier
display	record
doolhof	slang
eigendom	soort
figuur	toeval
icoon	voetbal
idee	weblog
kapitaal	

De winnaar krijgt een exemplaar van het spel Woordzoeker, beschikbaar gesteld door spellenfabrikant Goliath. De winnaar van de puzzel uit het meinumner is Ton van Engelenburg uit Doetinchem. De oplossing was: 1 't; 2 te; 3 net; 4 neet; 5 renet; 6 tiener; 7 integer; 8 gisteren; 9 ernstiger; 10 ringsteker; 11 versterking; 12 servetring; 13 gevernist; 14 vestigen; 15 vesting; 16 ve-tsin; 17 niets; 18 tien; 19 tin; 20 in; 21 'n.

Wie vertaalt, loopt onvermijdelijk tegen de grenzen van de taal aan. In deze rubriek presenteert elke maand een vertaler zijn of haar weerbarstigste vertaalprobleem – en de uiteindelijke oplossing.

Barber van de Pol

Wat is het grootste vertaalprobleem dat u bent tegengekomen?

Veel boeken hebben een ijzersterke begin- of slotzin, en dat feest wil je niet bederven. Een goed begin is het halve werk en de laatste klap is een daalder waard, zou Sancho Panza tegen Don Quichot zeggen.

“Call me Ismaël”, zo begint *Moby-Dick* van Herman Melville – ‘Noem me Ismaël’ of, te vlot, ‘Zeg maar Ismaël’. Het is het allebei net niet.

De slotzin uit *De kolonel krijgt nooit post* van Gabriel García Márquez luidt “Mierda.” *Mierda* kun je, net als *Scheiße*, *shit* en *merde*, letterlijk (‘stront’) én figuurlijk (‘verdomme’) opvatten. De kolonel antwoordt zijn vrouw, die hem vraagt wat ze moeten eten als hij al hun geld uitgeeft aan de vechthaan van hun overleden zoon.

Hoe hebt u het opgelost?

Vanwege de godvrezende inslag in Melvilles boek overwoog ik ‘Heet me Ismaël’, dan kon Neeltje Maria Mins mooie boektitel (*Voor wie ik liefheb wil ik heten*) gratis meeklinken. Het zou de toon hebben gezet, een nadrukkelijk bijbelse toon. Ik heb het met pijn in het hart als té apart verworpen. (Het is “Noem me Ismaël” geworden.)

Van Márquez’ slotzin heb ik “Stront” gemaakt, in de hoop dat het Nederlands klaar was voor de genoemde dubbele betekenis. Dat was in 1973. Inmiddels zijn we in zulke gevallen massaal ‘shit’ gaan zeggen, en wie weet zegt een oude kolonel in Colombia dat tegenwoordig ook. Toen kon dat echt niet.

Is “Stront” fout? Een vertaler kiest almaar tussen cliché en een beetje vervreemding, en bakt géén ABN.

Barber van de Pol (1944) is vertaler van onder meer Cortázar, Neruda, Borges, García Márquez, Cervantes (*Don Quichot*), Melville (*Moby-Dick*), en toneel van Kleist, Hebbel, Lorca, Molière, Djuna Barnes en Schiller (*Maria Stuart*). Voor haar vertaling van Cortázars *Rayuela* ontving zij in 1975 de Martinus Nijhoff-prijs. Over vertalen schreef zij *Cervantes & co* (aangevulde herdruk 2015). Haar laatste eigen boek is *Zingen is geluk* (2013, De Bezige Bij).

Foto: Keke Keukeelaar

Torschlusspanik

Kent u dat gevoel van verlangen wanneer u steeds opnieuw naar buiten kijkt terwijl u op iemand wacht? De Inuit hebben daar een woord voor: *iktsuarpok*.

Wie houdt van woorden waar in het Nederlands geen vergelijkbare compacte term voor bestaat, moet *The Book of Human Emotions. An Encyclopedia of Feeling from Anger to Wanderlust* (2015) lezen. Daarin beschrijft Tiffany Smith 156 emoties waarvan sommige ons zeer vertrouwd zijn en andere minder – en dat laatste heeft er vaak mee te maken dat er in het Nederlands geen woord voor is.

Uit recent Amerikaans onderzoek is gebleken dat het klimaat de woordenschat beïnvloedt: talen in warme culturen kennen doorgaans slechts een of een paar woorden voor ‘sneeuw’ en ‘ijs’. Wie Tiffany Smith leest, ontdekt ook dat sommige culturen woorden hebben voor emoties die andere niet hebben omdat die emoties er nu eenmaal minder ervaren worden. Smith illustreert dat onder meer met ‘gezelligheid’, dat als concept in de koudere culturen van Noord-Europa meer voorkomt dan in de mediterrane. Wanneer het miezert, aldus Smith, verlangen we allen naar het gevoel dat we in het Nederlands benoemen met *gezelligheid*, dat afgeleid is van het woord voor ‘vriend’, ‘gezel’, en betekent dat je knus op een warme plek zit, omgeven door mensen bij wie je je geborgen voelt.

Ik heb in *The Book of Human Emotions* gevoelens ontdekt waarvan ik niet of amper wist dat ik ze had. Wanneer je een term hebt voor een emotie, aldus Smith in een interview, ben je je er ook meer van bewust – en dat klopt. Zo hou ik van het Duitse *Torschlusspanik*: de angst die we voelen wanneer de poort (de ‘Tor’) dreigt te gaan sluiten – met andere woorden: wanneer de tijd opraakt en de deadline nadert. Ook een parel: *cyberchondria*: de angst voor symptomen van een ziekte die je denkt te hebben nadat je erover op internet hebt gelezen. Dit boek zou gerust nog een vervolg kunnen krijgen (dat ik stiekem zelf wil schrijven), met daarin het Japanse *komorebi* (‘het zonlicht dat in stralen door het bladerdek valt’) en het Zweedse *gökotta* (‘s morgens vroeg opstaan om de vogels te horen zingen’).

Onlangs vroeg iemand me na een lezing waarom ik zo van taal hou. Ik stond met mijn mond vol tanden, want liefde is altijd moeilijk onder woorden te brengen. Als ik die vraag nog een keer krijg, zal ik naar Smith verwijzen, en zeggen dat er geen emotie is waar geen taal ter wereld een woord voor heeft, en in taal dus alle wijsheid van de mensheid schuilt.

ANN DE CRAEMER

NIEUW

Latijn

Jan Bloemendal

Over de geschiedenis van het Latijn in Europa en in Nederland, en de invloed van deze taal op onze cultuur.

(Athenaeum, 232 blz.)

€ 19,99

NIEUW

Rijks, Masters of the Golden Age.

Marcel Wanders

Luxueus uitgevoerd koffietafelboek met keuze uit de 17de-eeuwse meesterwerken uit het Rijksmuseum.

(Komma, 460 blz.)

€ 125,-

Waaitaal

Thomas Verbogt

Met lichte verwondering schrijft Thomas Verbogt over woorden van deze tijd, zoals *voorjaarshaar*, *doucheplassen* en *ontspullen*. (Nieuw Amsterdam, 160 blz.)

€ 14,99

Combinatiewoordenboek

Piet de Kleijn

Een overzicht van 3000 zelfstandige naamwoorden en 52.000 bijbehorende werkwoorden, zoals 'inlichtingen inwinnen' en 'boodschappen doen'. (Rozenberg Publishers, 1331 blz.)

€ 65,-

Spellingwijzer Onze Taal

Taaladviesdienst Onze Taal

De spelling van 70.000 lastige woorden, woordvormen en eigennamen, met duidelijke uitleg van de achterliggende spellingregels.

(Prisma, 790 blz.)

€ 17,50

NIEUW

Handig literatuurboek

Willem Wilmink

De beste en leukste stukken van Willem Wilmink (1936-2003) over literatuur, gekozen door *Onze Taal*-medewerker Guus Middag.

(Nijgh & Van Ditmar, 472 blz.)

€ 45,-

NIEUW

100 ways to save your ass in English

Buffi Duberman

Honderd tips om je Engels te verbeteren, en veelgemaakte fouten te voorkomen.

(Eigen beheer, 172 blz.)

€ 14,95

Biografie van het Gronings

Siemon Reker

De geschiedenis van de Groningse taal van 1200 tot nu, beschreven in een monumentaal boek met 1001 korte stukken.

(In Boekvorm, 1338 blz.)

€ 75,-

Taalvoutjes deel 2

Vellah Bogle en Inger Hollebeek

De allerleukste taalmissers en -blunders van de bekende Facebookpagina *Taalvoutjes* – deel twee.

(Davidsfonds Uitgeverij en Van Dale, 177 blz.)

€ 12,50

Taal-top-100

Taaladviesdienst Onze Taal

De honderd meestgestelde vragen over het Nederlands, beantwoord door de Taaladviesdienst.

(Sdu uitgevers, 221 blz.)

€ 19,50

NIEUW

Ik wou uw voeten wel soenen

Annemieke Houben

De mooiste liefdesverklaringen uit zeven eeuwen Nederlands, van bekende en onbekende schrijvers en dichters.

(Thomas Rap, 320 blz.)

€ 19,90

1000 vergeetwoorden om te koesteren

Nelleke Noordervliet en Frits Spits

Duizend woorden die door het Gezelschap van Geadopteerde Vergeetwoorden aan de vergetelheid ontrukkt zijn.

(Van Dale, 160 blz.)

€ 12,50

Onder correctoren

Fred Baggen

Lichtvoetige beschouwingen over alles wat correctoren en andere tekstverwerkers bezighoudt – van spelling tot woordspelingen.

(Aldus Boek Compagnie, 232 blz.)

€ 19,99

Gevleugelde woorden

Gerard Verbeek

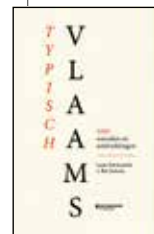
Zo'n 21.000 spreekwoorden, gezegden, gevleugelde woorden, citaten, en aforismen – een verzameling wijsheden van vroeger en nu.

(Davidsfonds, 847 blz.)

€ 35,-

Typisch Vlaams

Ludo Permentier en Rik Schutz

Vierduizend Belgisch-Nederlandse woorden en uitdrukkingen. Waar komen ze vandaan, en kun je ze gebruiken of niet?

(Davidsfonds, 576 blz.)

€ 35,-

BOEKEN VERKRIJGBAAR BIJ

GENOOTSCHAP
OnzeTaal

BESTELINFORMATIE

U kunt deze boeken bestellen in de webwinkel van Onze Taal: www.onzetaalwebwinkel.nl.

Daar vindt u ook nog veel andere taalboeken en -uitgaven. De genoemde prijzen gelden voor Nederland. Levertijd 3 tot 7 dagen. Voor bestellingen van minder dan € 19,- wordt in Nederland € 2,50 aan verzendkosten in rekening gebracht. In de webwinkel worden apart de extra verzendkosten voor het buitenland berekend.

Gratis mail-nieuwsbrieven

Naast het tijdschrift *Onze Taal* geeft het Genootschap Onze Taal ook een aantal gratis e-mailperiodieken uit.

Woordpost

Wilt u uw woordkennis vergroten of verdiepen? Inmiddels ontvangen 31.000 taalliefhebbers twee keer per week *Woordpost*, waarin een moeilijk of intrigerend Nederlands woord uit een actueel bericht wordt besproken: de betekenis, uitspraak en herkomst. Zie www.woordpost.nl.

Taalpost

Wie op de hoogte wil blijven van wat er zich op taalgebied zoal afspeelt, leest *Taalpost*. Al ruim veertien jaar is dat hét medium voor taalactualiteiten. Drie edities per week vol taalnieuws, tips, oproepen en links, inmiddels voor zo'n 30.000 lezers. Zie www.taalpost.nl.

TLPST

TLPST is een samenwerkingsverband met Noordhoff Uitgevers, speciaal voor leerlingen in het voortgezet onderwijs. Het verschijnt iedere schoolmaand. De actuele taalonderwerpen en de vragen erover zijn geknipt als materiaal voor in de klas. Zie www.tlpst.nl.

Woordspot

Speciaal voor onderbouwsscholieren (en hun docenten) is er *Woordspot*, in samenwerking met uitgeverij Malmberg. Elke week wordt een lastig woord uitgelegd, bijvoorbeeld *überhaupt* of *botvieren*. *Woordspot* is te volgen via Woordspot.nl, Facebook, Twitter en e-mail. Zie www.woordspot.nl.

T.h.t. of t.g.t.?

Houdbaarheidsaanduidingen worden slecht begrepen

REDACTIE ONZE TAAL

Foto: Raymond Noé

Hoelang is een product goed? Dat is te lezen op de verpakking. Daar staat een datum op, voorafgegaan door *ten minste houdbaar tot of te gebruiken tot*. Het probleem is alleen dat maar liefst de helft van de Nederlanders niet begrijpt wat het verschil is tussen beide aanduidingen – die ook wel worden afgekort tot *t.h.t.* dan wel *t.g.t.*

Een ten-minste-houdbaar-tot-datum wordt vermeld op producten die niet snel bederven. “Na de *t.h.t.*-datum kan de kwaliteit van het product achteruitgaan. Je kunt het dan vaak nog wel veilig eten”, zo stelt de website van het Voedingscentrum. Een te-gebruiken-tot-datum daarentegen is te vinden op “zeer bederfelijke producten”, die je maar kort kunt bewaren, zoals vlees, vis, voorgesneden groenten, koelverse maal-

tijden en vers vruchtensap. “Na de *t.g.t.*-datum moet je de producten weggooien. De *t.g.t.*-datum is de laatste dag waarop het nog veilig is om het product te eten”, aldus weer het Voedingscentrum.

Maar het flinke verschil dat schuilgaat achter die ogenschijnlijk soortgelijke aanduidingen *t.h.t.* en *t.g.t.* wordt dus door velen niet begrepen. *T.h.t.* wordt vaak geïnterpreteerd als *t.g.t.*, met als gevolg dat voedsel veel te snel wordt weggegooid. Nederlanders laten gemiddeld per jaar acht kilo aan eten en drinken in de afvalbak verdwijnen omdat ze denken: *t.h.t.* is *t.g.t.* Een op de drie mensen denkt zelfs ziek te worden na consumptie van iets ná de *t.h.t.*-datum. <

Gebaseerd op een column van Jan Renkema die eerder dit jaar is verschenen in de *Nieuwsbrief begrijpelijke taal*.

Ledennieuwsbrief ontvangen?

Sinds december 2015 verstuurt Onze Taal maandelijks een gratis digitale nieuwsbrief aan de leden. Daarin vindt u nieuws over de vereniging, prijsvragen, taalquizen en speciale aanbiedingen die alleen voor onze leden gelden. Als u deze ledennieuwsbrief nog niet ontvangt, dan verzoeken wij u om uw e-mailadres aan ons door te geven. Ook om een andere reden is dat handig. We kunnen het adres gebruiken om makkelijk contact met u op te nemen, of – als u dat wilt – voor het digitaal toesturen van de jaarlijkse contributiefactuur. Daarmee besparen we op de kosten voor het lidmaatschap.

U kunt uw e-mailadres doorgeven via www.onzetaal.nl/mail. Alvast onze dank.

Appen goed voor grammaticale vaardigheden

Kinderen die meer whatsappen, presteren beter op het gebied van grammaticale vaardigheden. Dat blijkt uit onderzoek onder basisschoolleerlingen van 10 tot 13 jaar, uitgevoerd door een aantal Utrechtse wetenschappers. Ze publiceerden er onlangs over in het online wetenschappelijke tijdschrift *Plos one*.

Dat is verrassend. Je hoort vaak dat de taalvaardigheid juist achteruitholt door al dat geapp en ge-sms.

Elma Blom, een van de onderzoekers: “Eerder onderzoek heeft laten zien dat meer gebruik van WhatsApp en sms samenhangt met betere spelling- en leesvaardigheid. Dit is iets wat voor velen ook nogal onverwacht is. Al dit onderzoek laat zien hoe belangrijk het is om ideeën die in de samenleving leven aan systematisch onderzoek te onderwerpen, zodat we ons niet onnodig zorgen maken en alleen ingrijpen waar dat nodig is.”

Hoe komt het dat appen je grammaticale vaardigheid vergroot?

“Als kinderen berichtjes schrijven, zijn ze actief bezig met hun grammaticale kennis, want ze maken keuzes over hoe ze hun zinnen vormen en welke woorden ze weglaten. Dit zou weleens een soort trainingseffect kunnen hebben. Op dit moment zijn we de weggelaten woorden aan het analyseren en het blijkt dat functiewoorden (zoals lidwoorden, voorzetsels en voegwoorden) vaker sneuvelen dan inhoudswoorden, woorden die echt iets betekenen. De kinderen doen dus niet zomaar iets.”

Zou het ook niet kunnen zijn dat er veel wordt geappt door kinderen die toch al taalvaardig zijn?

“Het verband zou inderdaad twee kanten op kunnen gaan. Immers, kinderen met betere grammaticale kennis weten beter

Foto: Iris Vetter

Dr. Elma Blom
(Universiteit Utrecht).

welke woorden ze weg kunnen laten. Om meer te weten te komen over de richting van de verbanden moeten we de kinderen langer volgen. Op die manier kunnen we namelijk bepalen of a voorafgaat aan b of andersom. Hopelijk lukt dat in de toekomst. We moeten echter niet te lang wachten, want de manier waarop kinderen digitaal communiceren verandert razendsnel.”

Handschoenen vertalen gebarentaal

Twee Amerikaanse studenten hebben een prototype ontwikkeld van een set gebarenhandschoenen. Deze handschoenen kunnen gebarentaal direct omzetten in gesproken taal. Hierdoor zou een gebarentaalspreker zich gemakkelijker kunnen uiten tegenover iemand die geen gebarentaal beheerst (en geen gehoorbeperking heeft). De Amerikanen zijn niet de eersten die proberen een gebarenhandschoen te realiseren. Al eerder werden er prototypes gemaakt, bijvoorbeeld in Mexico en Oekraïne.

De uitvinding stuit op veel weerstand binnen de doven-gemeenschap. Volgens critici

ligt er een verkeerde veronderstelling aan ten grondslag, namelijk dat gebarentaal alleen maar uit handgebaren bestaat. De Amerikaanse studenten laten zich hierdoor kennelijk niet weerhouden: hun ambitie is de handschoenen te ontwikkelen tot een goed werkend product, dat doven en slechthorenden kan ondersteunen in hun communicatie.

Foto: Dennis Wise, University of Washington

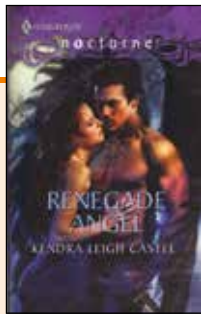
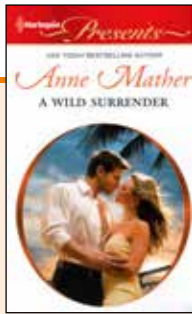
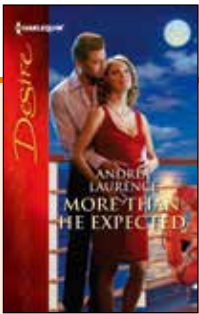
Weer kritiek op eind-examen Nederlands

Ook dit jaar regende het bij het LAKS (Landelijk Actie Komitee Scholieren) klachten over het vwo-examen Nederlands; het record van vorig jaar (22.025 klachten) werd zelfs ruimschoots gebroken. De meestgehoorde klacht: het examen was te lang. In plaats van de gebruikelijke vier teksten waren het er dit jaar vijf. En die vijfde tekst zou ook nog eens erg moeilijk zijn geweest, waardoor veel leerlingen niet toekwamen aan de laatste twee vragen.

Niet alleen de scholieren klaagden, ook diverse neerlandici uitten in allerlei media kritiek. Die richtte zich vooral

op de ‘gesloten’ vorm waarin de leesvaardigheid van de scholieren wordt getoetst. Taalkundige Marc van Oostendorp op Neerlandistiek.nl: “Subtiele, genuanceerde teksten worden voorgelegd aan leerlingen die vervolgens moeten doen alsof die teksten eenduidig zijn en simpel. Dat is geen lezen, dat is trucjes toepassen.”

Op 18 juni gaan docenten met elkaar in discussie over het examen en het vak Nederlands, tijdens de Levende Talen-conferentie ‘Nederlands nu!’

Liefdesromans ingezet voor 'assistentieapps'

Google zet sinds kort liefdesromans in om zijn zogenaemde assistentieapps wat vriendelijker te maken. Via zulke assistentieapps kun je bijvoorbeeld hulp krijgen bij het gebruik van websites of apps. Maar de antwoorden die je dan krijgt, zijn nogal zakelijk van toon. Google besloot daarom de techniek erachter te 'vermenselijken' door ze honderden liefdes-

romans te laten lezen. Het bedrijf koos voor dit type verhalen omdat het daarin eigenlijk altijd om hetzelfde gaat, maar dan wel steeds in net iets andere woorden. Hierdoor leert de app om zich genuanceerder uit te drukken, 'menschelijker' te formuleren en uiteindelijk de communicatie beter af te stemmen op de gebruiker.

'Verbanning Duits en Frans funest'

Het advies aan de regering om in de toekomst op school niet meer verplicht een tweede vreemde taal naast het Engels aan te bieden, leidde onlangs tot kritiek. "Funest", noemde Ton Nijhuis, directeur van het Duitsland Instituut, deze aanbeveling, die is neergelegd in het eerder dit jaar verschenen rapport *Ons onderwijs2032*. Daarin adviseert het Platform Onderwijs2032 om andere talen dan de kernvakken Nederlands en Engels onder de noemer 'verbreding en verdieping' te laten vallen. Dat betekent dat scholen zelf mogen bepalen of ze naast het Engels nog andere vreemde talen aanbieden.

Volgens Ton Nijhuis negeert het rapport daarmee de Europese ambitie dat iedere Europese burger naast zijn moedertaal twee vreemde talen zou moeten beheersen. En daar komt wat hem betreft nog bij dat wanneer het Duits, Frans en andere vreemde talen verminderd worden aangeboden, de oriëntatie op de Angelsaksische wereld wordt versterkt, en daar zullen de culturele contacten en handelsbetrekkingen met andere landen onvermijdelijk onder te lijden hebben.

AGENDA

16 juni, Apeldoorn. Conferentie 'Rekenen op Taal', over de samenhang tussen taal en rekenen op de basisschool.

18 juni, Utrecht. Levende Talen-conferentie 'Nederlands nu!', door en voor docenten Nederlands.

Meer informatie en meer evenementen: www.onzetaal.nl/agenda.

DE KWESTIE

FRANK JANSEN

Kan *blank* nog?

Een *Onze Taal*-lezer constateerde dat de aanduiding *blank* voor mensen met een lichte huidskleur steeds meer plaatsmaakt voor *wit*. Nadat we die waarneming hadden gekozen als onderwerp van onze maandelijkse poll, besteedden diverse media er aandacht aan. Wellicht dat dit de hoge respons verklaart op de poll-vraag van deze maand. Maar liefst 2171 mensen reageerden op de vraag: 'Kan de aanduiding *blank* nog steeds?'

JA

91%

NEE

9%

De meeste inzenders op het forum vinden het stellen van de vraag al ongewenst of ongepast. Zij willen niet dat aan de traditionele aanduiding *blank* getornd wordt, omdat dat een knieval zou betekenen voor drammers van politiek correcte, zwarte of multiculturalisnit.

Inzenders die op grond van een beredeneerde keuze tegen *wit* zijn, wijzen erop dat de term *wit* uit het (Amerikaanse) Engels is vertaald, een taal die de term *blank*

ontbeert. Ook achten zij *wit* geen juiste omschrijving voor hun huidskleur.

De weinige voorstanders van verandering in *wit* voeren als argument aan dat de term *blank* voor hen te beladen is geworden, door associaties met superioriteitsgevoelens.

De nieuwe kwestie vindt u op www.onzetaal.nl/poll zodra zich iets aandient; via *Taalpost*, Facebook en Twitter wordt deze dan aangekondigd.

Gebruik van 'wit' in plaats van blank is al eeuwen oud

'Waarom de witte mens niet blank is'

Blanken hoeven we niet wit te noemen

Zeg niet 'blank' maar 'wit' tegen een bleekscheet

Moet 'blank' plaatsmaken voor 'wit'?

Taalergernissen

Hoort of ziet u taalverschijnselen die u lelijk, verwerpelijk, leuk, nieuw of anderszins opmerkelijk vindt? Laat het ons dan weten. Liefst per e-mail (redactie@onzetaal.nl, met vermelding van uw adres) of anders per reguliere post (Redactie Onze Taal, Raamweg 1a, 2596 HL Den Haag).

Foto: 123RF

De oude stad Palmyra in Syrië, voordat die werd vernietigd/verniëld.

Vernietigen

JENÖ SEBÖK - PUTTEN

Kent men nog wel het verschil tussen *vernien* en *vernietigen*? Steeds vaker hoor je *vernietigd* als er 'verniëld' of 'verwoest' bedoeld wordt.

"Groot was de verontwaardiging toen ISIS in 2015 de oude stad Palmyra in Syrië stukje bij beetje vernietigde." Dit voorbeeld kan met vele citaten uit de krant en het journaal aangevuld worden. Als iets 'vernietigd' wordt, is er daarna niets meer van over, maar als iets 'verwoest' wordt, blijft er minstens een puinhoop over. Bij vernieling blijft er nog meer over.

Met stoom en kokend water

BEN SIMMELINK - EINDHOVEN

Ik hoorde gisteren onze nieuwe korpschef van de Nationale Politie, Erik Akerboom, tweemaal in hooguit twee zinnen "met stoom en kokend water" zeggen. En dat irriteerde

me enigszins, want wat bedoelde hij daar precies mee?

Ik vermoed dat de uitdrukking uit de schoonmaakbranche komt, en geïnspireerd is op de reinigende werking van stoom en kokend water. Maar de betekenis bij Akerboom en in de politiek lijkt meestal iets te zijn in de trant van 'rigoreus' of 'in een (te) hoog tempo', zoals in dit voorbeeld uit de Eerste Kamer: "Ik ben er erg bang voor dat we nu met stoom en kokend water een reorganisatie door gaan drukken en ons over een paar jaar achter de oren krabben en moeten constateren dat we te hard van stapel zijn gelopen." Enigszins lachwekkend is het gebruik in de zin "De brandweer rukte met stoom en kokend water uit om de brand te blussen." Ik ben

bang dat we op korte termijn een explosieve groei in het gebruik van deze uitdrukking zullen gaan meemaken.

Prima

PIETER PERRY - AMSTERDAM

We leven in een tijd van superlatieven, wat zeg ik, hyperlatieven. Dingen zijn 'giga', 'gruwelijk', 'brut', 'hard' of zelfs 'master' geworden. Het is tegenwoordig dringen aan de top. Het woord *prima* lijkt daarvan de dupe te zijn geworden. Vroeger betekende het 'een dikke negen' maar tegenwoordig is het enkel nog een zeventje. Je drukt ermee uit dat het 'wel oké' was.

Er worden wel pogingen gedaan om *prima* nieuw leven in

te blazen. We komen met 'dikke prima' of 'prima de luxe' om er nog iets van te maken. Maar dit soort pogingen bevestigen eigenlijk alleen maar dat *prima* als aanduiding van hoge kwaliteit zijn langste tijd heeft gehad.

Natuurlijk

HARRIE HERMKENS - TILBURG

Slechte sprekers gebruiken veel stoplappen: opzulsels als *gewoon* en *zeg maar*. Met *natuurlijk* is iets merkwaardigs aan de hand. Het is ook 'zoals bekend is' gaan betekenen: 'Rutte is natuurlijk al jaren vrijgezel', 'Ik ben zelf natuurlijk actrice.'

Maar ook syntactisch (in de woordvolgorde) is het een buitenbeentje. In de relatie oorzaak-gevolg komt het aan de verkeerde kant terecht: 'Iedereen was vandaag buiten, we hadden natuurlijk mooi weer' ('We hadden mooi weer, dus was iedereen natuurlijk buiten'). 'Ik speel dixieland, ik ben natuurlijk al 70 jaar' ('Ik ben al 70 jaar, dus speel ik natuurlijk oude jazz').

Ik betreur deze armoedige conversatie. Ik ben natuurlijk al 65 jaar neerlandicus. <

Trouwe leden

Wie lid wordt van een vereniging of abonnee van een tijdschrift krijgt vaak een welkomstcadeau. Maar zouden ook trouwe leden niet af en toe zo moeten worden beloond? Ja, vinden wij.

Daarom verloot Onze Taal elke maand tien taalboeken onder de vaste leden. Iedereen die meerdere jaren lid is van Onze Taal, loot mee. Deze maand vielen in de prijzen: W. v.d. Bosch-Tieman, K. Bronsveld, H.J.J. Cloosterman, J.J. de Graaf, J.M. Haverhoek, A. van Hecht Muntingh Napjus-Spalburg, W.W. Kolvoort, W.J. Overbeek, E.P. Pries-Heemstra en L.P.M. Wensing.

ANTWOORDEN TAALTEST

(zie pagina 13)

A. Spelling

1. b. cryptogram
2. c. galopperen
3. b. ggz-instelling

B. Woordenschat

1. b. onderkleding
2. c. trillen
3. c. wijd

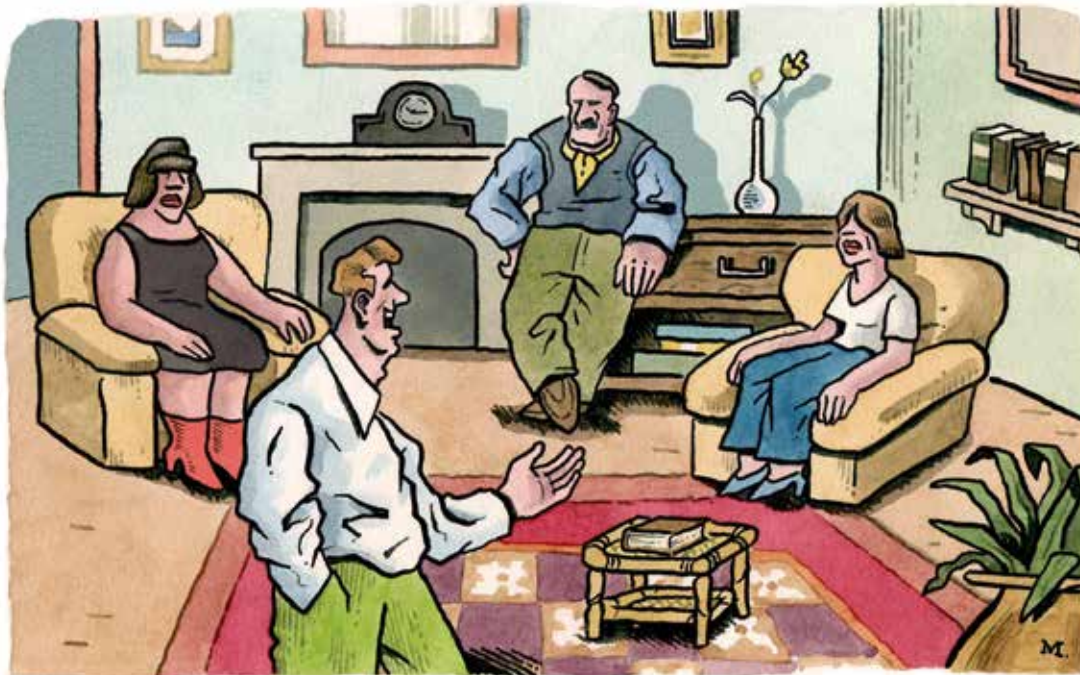
C. Zoek de fouten

1. *merendeel, ervan uit, gewens-te, accuratesse.*
2. *bestreden, tactische, paratroepers, wel degelijk, overliet.*

D. Extra

Dat deel van de kerk heet het koor.

Matthias Giesen

Het was niet de vraag of dat Wim zich grammaticaal onjuist doch begrijpelijk zou uitdrukken, maar wanneer of dat hij het hem dan doen zou deed hebben.

Lezer

REDACTIE ONZE TAAL

Naam Emma Poley.

Woonplaats Rotterdam.

Geboren 3 november 1980 in Rotterdam.

Beroep Docent Nederlands in het middelbaar onderwijs.

Partner, kinderen Vriend, geen kinderen.

Opleiding Gymnasium, lerarenopleiding Nederlands, en Nederlandse Taal en Cultuur in Leiden.

Hobby's/vrije tijd Zingen, reizen, oude parfumsflesjes verzamelen.

Onze Taal-lid sinds 2009.

Waarom werd u lid? Ik had een exemplaar van iemand geleend en vond het blad zo leuk dat ik het zelf maandelijks thuis wilde ontvangen.

Andere tijdschriften Geen.

Krant Ik lees soms de NRC.

Televisie Kennisquizen en (vooral Scandinavische) detectives.

Radio NPO Radio 1.

Boek Alles van Jacob van Maerlant.

Website Voor mijn verzameling kijk ik dagelijks op sites als eBay, maar favoriet is mijn eigen website over mijn parfumverzameling (Fampoley.nl).

Wat leest u het eerst in Onze Taal? Na 'Ruggespraak' doen mijn vriend en ik samen de taaltest.

Wat zelden? Ik lees alles, ook de artikelen die me op het eerste gezicht niet zo boeiend lijken.

Welke taalonderwerpen boeien u het meest? Middeleeuwse taal en literatuur, taalkunde in het algemeen, etymologie en taalverandering.

Favoriete Onze Taal-artikel Ik vond het artikel over slogans in het decembernummer erg leuk.

Aantrekkelijkste taaltrend Het blijft verrassend hoe ra-

zendsnel er nieuwe woorden worden gevormd voor nieuwe verschijnselen, zoals *sjemelsoftware*.

Ergerlijkste taaltrend Ik vind het jammer als mensen woorden anders uitspreken dan het hoort, bijvoorbeeld *puzzel* dat wordt uitgesproken als 'púzel'.

Verbeter u iemands taalgebruik weleens? Ja, maar alleen bij mensen uit mijn zeer nabije omgeving en soms bij een leerling in de klas.

Welke taalfout maakt u stiekem bewust toch? In de spreektaal zeg ik vaak *hun* na een voorzetsel en *ze* als lijdend voorwerp. *Hen* klinkt in beide gevallen vaak zo formeel.

Als u de baas was over de taal, wat zou u dan het eerst doen? Aandacht schenken aan onjuist spatiegebruik door te benadrukken hoe handig het is dat Nederlandse

woorden probleemloos aan elkaar kunnen worden geplakt om nieuwe te vormen.

Beste taalgebruiker Ik heb altijd veel respect voor NT2'ers die na hun kindertijd Nederlands hebben geleerd, maar de taal (vrijwel) perfect onder de knie hebben. Kleine foutjes zijn daarbij niet storend.

Lelijkste woord *Uitdaging* als eufemisme voor 'probleem'.

Mooiste woord Al sinds mijn jeugd vind ik *spelonk* prachtig en mysterieus klinken. <

'Boeken' licht u in over nieuwe uitgaven in taalkundig Nederland en België. Vermelding in deze rubriek betekent niet dat de redactie ze aanbeveelt. Voor een zo volledig mogelijk beeld hebben wij ook uw hulp nodig. Weet u iets waarvan u denkt dat het in deze rubriek thuishoort, laat het ons dan weten. Verschijningsdata en prijzen onder voorbehoud.

Digitaal lezen

Lezen van een scherm gaat anders dan lezen van papier, en dat heeft gevolgen voor de leesbeleving. Critici zeggen dat we er minder aandachtig door gaan lezen, en dat heeft dan weer gevolgen voor de informatieoverdracht. Het tijdschrift *Leesmonitor* wijdde een special aan digitaal lezen. Hierin worden de voor- en nadelen vanuit verschillende invalshoeken (lezer, schrijver, onderwijs) naast elkaar gezet, en wordt een beeld geschetst van de toekomst van het digitaal lezen.

Leesmonitor is een jaarlijkse, gratis uitgave van de Stichting Lezen. De Stichting Lezen (niet te verwarren met het alfabetiseringsinitiatief Stichting Lezen & Schrijven) doet onderzoek naar lezen, leesbevordering en literatuureducatie.

De online versie is te lezen op www.leesmonitor.nu. Papieren versies kunnen worden aangevraagd bij nbakker@lezen.nl.

Waaivoorden

Thomas Verbogt, onlangs genomineerd voor de Libris Literatuur Prijs, schrijft al jaren korte stukjes over wat hij "waaivoorden" noemt, woorden die als het ware langs komen waaien, op straat of in de media. Vaak

zijn dat relatief nieuwe woorden, zoals *ontspullen*, *doucheplassen*, *voorjaarshaar*, *begravingsactiviteiten*, *zonzeker* en *geluksprofessor* – die door Verbogt "met geamuseerde verontrusting" worden beschreven.

Waaitaal. Woorden uit de waan van de dag is een uitgave van Nieuw Amsterdam en kost € 14,99 (gelijmd, 160 blz.). ISBN 978 90 468 2065 0

► **Te koop in de webwinkel van Onze Taal; zie blz. 28.**

Latijn

Latijn van de classicus Jan Bloemendal gaat over de geschiedenis van de taal die vanaf 750 v.Chr. zo'n belangrijke rol speelde in Europa, eerst als taal van het Romeinse Rijk, en later als de taal van kerk en wetenschap. Bloemendal beschrijft welke invloed het Latijn op de Europese

cultuur heeft gehad, en hij beantwoordt de vraag waarom de taal zo'n centrale positie kon blijven innemen – en waarom ze rond 1750 dan toch aan belang begon in te boeten. Een apart hoofdstuk is gewijd aan het Latijn in Nederland.

Latijn. Cultuurgeschiedenis van een wereldtaal is een uitgave van Athenaeum en kost € 19,99 (gelijmd, 232 blz.). ISBN 978 90 253 0239 9

► **Te koop in de webwinkel van Onze Taal; zie blz. 28.**

Werkwoorden

Van Dale heeft een nieuwe reeks uitgebracht over de werkwoordvervoeging van de moderne talen, met delen over het Nederlands, Frans, Duits, Spaans, Italiaans en Engels. Ze bevatten uitleg bij de regels (en de uitzonderingen daarop), en geven voorbeelden van de verschillende vervoegingen die een taal kent. Uiteraard worden ook de belangrijkste onregelmatige werkwoorden behandeld. De boeken zijn zo opgezet dat zowel beginners als gevorderden er iets aan hebben.

De Van Dale werkwoordgrammatica's kosten € 24,99 (ingenaaid, met leeslintje, circa 220 blz.).

Taalactiviteiten in de klas

Voor leerkrachten die de aandacht van de klas even dreigen te verliezen, is er het boek *Taalprikkel*s. Daarin staan 61 kort-

durende taalactiviteiten, waarmee ze de zinnen van de klas even kunnen verzetten: spelletjes, puzzels en opdrachten die klassikaal uitgevoerd kunnen worden, zoals sms-gedichten schrijven, woordkettingen maken, of in een kort stripverhaaltje de lege tekstballonnen invullen.

Taalprikkel's. Korte activiteiten voor elke taalles van Vita Olijhoek en Anja Valk is een uitgave van Coutinho en kost € 19,50 (ingenaaid, 140 blz.). ISBN 978 90 469 0517 3

Kees

Onder het motto 'Hupsa Kees!' richt taalkundige Wim Daniëls in zijn boek *Lang leve Kees!* de schijnwerper op de oer-Nederlandse en nog immer populaire

naam Kees. Hij vertelt over de herkomst, de varianten, de vrouwelijke vormen (Cornelia, Keesje), de uitspraak van variant Cees, en nog veel meer. Ook worden er in het boek een

flink aantal beroemde naamdragers opgesomd, van Kees Verkerk tot Kees van Kooten.

Wim Daniëls schreef eerder al vergelijkbare boeken over de namen Wim en Jan.

Lang leve Kees! is een uitgave van Kuux media en kost € 9,90 (ingenaaid, 56 blz.). Te bestellen via info@kuux.nl. ISBN 978 94 91050 07 7

En verder

- *De dichter als vakman* van Horatius. Tweetalige uitgave van een lang gedicht waarin de Romeinse schrijver uit de eerste eeuw v.Chr. zijn publiek onderwijst in de kunst van het schrijven van poëzie en toneel. Vertaling Piet Schrijvers. Athenaeum, € 9,99 (gelijmd, 64 blz.). ISBN 978 90 2530258 0
- *Syntax of Dutch. Verbs and Verb Phrases, volume 3* van Hans Broekhuis en Norbert Corver. Nieuw deel (over werkwoorden en werkwoordzinnen) van Engelstalig naslagwerk waarin de syntactische eigenschappen van het Nederlands uitputtend beschreven worden. Amsterdam University Press, € 99,- (gebonden, 734 blz.). ISBN 978 90 8964 732 0
- *Online copywriting in 60 minuten* van Dimitri Lambermont. Een bondige tips-en-truc-handleiding voor het schrijven van websiteteksten die de aandacht van de lezer trekken en vasthouden. Haystack, € 12,50 (gelijmd, 168 blz.). ISBN 978 94 6126 166 3

Lezertje

Deze maand beantwoordt Stan uit Hoogblokland de vragen.

Naam: Stan den Braven

Leeftijd: 8 jaar.

Leukste vak op school: Aardrijkskunde en schrijven.

Favoriete boek: Harry Potter 1 en 2, en *De Boskamp*'s. Harry Potter deel 3 ben ik nu aan het lezen.

Favoriete taalspelletje/taalraadseltje: Galgje.

Welke taalfout maak je zelf weleens? Met schrijven vergeet ik weleens een van de dubbele letters.

Mooiste woord: *Magie*.

Lelijkste woord: *Ziek*.

Heb je weleens zelf een woord bedacht? Ja, toen ik klein was zei ik 'kloeren' tegen *croelen* en we gebruiken het woord nog steeds weleens zo.

Stan verdient hiermee het *Van Dale basiswoordenboek Nederlands*. Wil jij ook meedoen? Stuur dan een mailtje naar taaltje@onzetaal.nl, en dan sturen we je alle vragen toe.

MOPJE

Twee jongens zijn aan het opscheppen: "Ik kan mijn naam al spellen", zegt Olivier. "Dat is niets", zegt de andere jongen, "ik kan mijn naam al achterstevoren spellen!" "Hoe heet je dan?", vraagt Olivier. "Bob."

Illustraties: Josje van Koppen

Woordweetje

Waarom zegt een haan 'kukeleku'?

Makkelijke vraag! Om het antwoord te weten hoef je alleen maar naar een haan te luisteren. 'Kukeleku', zegt die de hele tijd. Maar toch is er wel wat bijzonders mee. In andere landen gebruiken ze heel andere woorden voor dat gekraai. Een Duitser die een haan nadoet, zegt 'kikeriki', en een Engelsman zegt 'cock-a-doodle-do'.

Wetenschappers hebben al die woorden onderzocht, en wat blijkt? Ze lijken allemaal voor geen meter op een echte haan. Die haan-klanken zijn namelijk veel te moeilijk voor een mens. Mensen moeten het doen met de klanken die ze kennen. En die komen uit de taal die ze spreken. Daarom zeggen wij 'kukeleku'.

kids week TAALNIEUWS

T-shirt spreekt iedere taal

Vier jij graag vakantie in Verweggistan? Hartstikke leuk, maar knap lastig als je geen Verweggistaans (of Duits of Laps of Komi-Permjaaks ...) spreekt! Gelukkig hebben drie Zwitsers nu een shirt bedacht dat elke taal ter wereld spreekt. Op dit Icon Speak-shirt staan veertig symbolen die iedereen snapt. Wil je bijvoorbeeld in het Swahili vragen of het veilig is om het kraanwater in het hotel te drinken, maar is je kennis van het Swahili een beetje weggezakt? Geen enkel probleem. Even wijzen op het symbool van de kraan, vervolgens je duim omhoog en omlaag steken, vragend kijken en je wordt prima begrepen!

Kidsweek is een échte, wekelijkse krant, speciaal voor kinderen van 7 tot 12 jaar. Website: www.kidsweek.nl.

Zere nek komt niet door kussen

Noordhollands Dagblad

Achterhoekse huurders betalen amper meer

De huren van woningen van de Achterhoekse woningcorporaties gaan na 1 juli nauwelijks omhoog.

De Gelderlander

TRUMP HINKT OP TWEE BENEN

NRC Handelsblad

Maak kennis met ons nieuwste draadloze beveiligingssysteem waarbij uw woning perfect beveiligd kan worden, niet alleen tegen inbraak, maar ook nog tegen brand, medische hulp, homejacking, carjacking enz.

Besmart-security.be

Poster van winkelcentrum Peelo

Elke week verandert een Belg van geslacht

Metro

Onderwijsinspectie onderzoekt verkeerde declaraties

De Inspectie voor het Onderwijs is een onderzoek begonnen naar foute declaraties van bestuurders in het hoger onderwijs.

Trouw

Statushouders vinden vlot onder dak

De Gooi en Eemboord

Cruiseschip sinds tientallen jaren op weg van VS naar Cuba

Nu.nl

Zeg nou zelf, we worden allemaal ouder, maar wat is erop tegen de natuur een handje te helpen, toch?

Flyer van een botox-bingoavond van The Fish Club

De salade kan sporen bevatten van selderij. De zalm bevat vis.

Beschrijving van een salade met zalm

De vergeten tijd – Tekeningen uit de vroege 19de eeuw t/m 16 mei

Gemeentemuseum Den Haag

ruggespraak@onzetaal.nl

